

ESTONIA

Eesti politika, ühiselu, kaubanduse, kunsti,
kirjanduse ja teadusline kuukiri

1. aastakäik

August—September, 1919.

Nr. 5 ja 6.

~~ARHIIV~~
~~RAAMATUKOGU~~
~~H. LEIKE~~

Nelja rahva ühisuse saadikud Washingtonis.

Hans L. Pymson (Eesti). J. Kalnin (Läti) V. Jankus (Leedu) V. Lototsky (Ukrainia)

“ESTONIA”

A monthly Magazine published in the Esthonian language.

Devoted to Science, Literature, Art, Commerce and Social-political Subjects.

ANNUAL SUBSCRIPTION: \$3.00.

Single Copies 25c.

I. Narodny, Editor
P. Pelberg, Treasurer
P. A. Pabstel, Secretary

Editorial Office: 1 Union Square, New York City.

84-10th AVE., L. I. C.

Estonia lugejatele!

Teatame austatud „Estonia“ lugejatele ja tellijatele, et mõned küsimise kirjad toimetusesse on tulnud, miks „Estoniat“ neile pole saadetud. „Estonia“ toimetus on katsunud teha, mis võimalik, aga võib olla, et korteri ja aadresside vahetusel segadusi on ette tulnud, siis palub „Estonia“ talitus kõiki lugejaid ja tellijaid nii lahked olla ja meile kaartiga teatada, mil ajal ja kui kaua aja peale tellimine oli tehtud.

„Estonia“ talituse aadress, kuhu kõik tellimised, rahakirjad ja ajakirja väljasaatmisesse puutuvad kirjad tulevad saata:

Mr. J. Laht, 84 — 13. Avenue, Astoria, L. I., N. Y.

Ka „Amerika Eesti Ühisuse aadress on seesama, kuid tähendusega: Kirjatoimetajale Mr. P. A. Pabstel.

„Estonia“ toimetuse aadress:

149 East 19. Street. Toimetaja kõnetund kell 4—5 p. l.

„Estonia“ toimetusesse on kirjasi tulnud järgmistele suguvendadele ja nad võivad neid siit kätte saada kirjateel ehk ise ära viies. „Estonia“ toimetus on lahti kell 4—6 pärast lõunat. Kirjad on järgnevate nimede peale adresseritud: A. Allikson, Willi Ewert, Eduard Bernstein ja Arthur Tamberg.

SISUKORD:

	Lhk.		Lhk.
Awalik heal Eesti küsimuses.....	97	Eesti Wabariigi laen Amerikast....	111
Eesti wabariigi iseseiswuse küsimus	99	Amerika Eesti Ühisuse raske ajajärk	114
Sõda kodumaal:		Maaküsimus ja Asutaw Kogu.....	116
Eesti wiimased wõitlused Riia all.	101	Wiimased uudised:	
Soomusrongid tulewad	103	Kurb sündmus Eesti sõjawäes....	118
Wõitlused lähewad wihasemak....s	104	Wiljasaak Eestis	118
Eesti-Läti leping	107	Hans Pöögelmann surma saanud..	119
Amerika kunst	109	Eesti „skandal“	119
		Eesti wahekord wenelastega.....	119

ESTONIA

1. aastakäik.

August—September.

Nr. 5 ja 6.

Awalik Heal Eesti Küsimuses.

EESTI rahwas on nüüd esimese sammu oma wabaduse kättesaamiseks astunud, ennast endisest Wene riigist lahku tunnistades ja kogu maa majanduslist ja politikalist juhtimist iseenese kätte wõttes. Seni kaua on see kõik väga waimustaw ja ilus. Kuid lugu ei ei lõpe sellega. Nüüd on meie kohus haritud maailma ees üles näidata, et meie iseendid walitseda ja hariduse wooluga ühes rännata wõime. Meie Amerika eestlaste soojem soow on olnud oma noore walitsuse selja taga seista ja seda toetada, tähelepanemata missugune partei enamus teda töö poolest juhib. Meie programm oli ja ongi weel praegu, ainult kogu Eesti rahwa ja wabariigi kasusi kaitseda, ja Amerika rahwale neid tähtsusi näidata, mis tale sõbralik läbikäimine ja ühendus Eestiga pakub. Kuid sellegi pärast on meil õigus ja kohus seda arwustada, kiites ehk hukka mõistes, mis meie politika hõerumistes wilunud waatele ekslik näitab olema. Meie mõistsime enamluse teguwiisi hukka, ja meie seisame kõikide bürokraatliste rusukatsete wastu. Kuigi enamluse programmis palju äratust wana walitsuse wormide muutmiseks peitub, oli ja jääb ta rusuwalitsuseks, sellepärast, et ta isiklisele wabadusele sunnilise piiri ette määrab, suuremalt osalt ainult ilusat lipukirja rahwale ette maalides. Enamlus õpetab, et ühekülgne toores jõud, linna ja wabriku tööliste parteiline arwamine on, sundiw seadus igale ühele. Isewalitsus oli sunniwalitsus bürokraatilise klassi mõjul, enamlus on seesama, toore rahwa kogu nimel. Niihästi ühel kui ka teisel pool walitses sundiw seaduse ehk selle täidesaatja wägiwald. Plehwe ja Treppoff ei olnud sugugi tigidamad rusuwalitsejad kui Trotzky ehk Zinovieff.

Nagu meil Amerikas, nii on ka kogu Europas demokratlise kätte all üks kardetaw bürokraatiline waim tärkamas, niihästi enamlaste kui ka teiste parteide juures. Meie ühisriikide senat sõdib agaraste nüüd Wilsoni niinimetatud 'demokratlise' bükratismuse wastu, Rahwaste ühisuse — League of Nations — põhjusseadust täieste muuta katsudes; ja kindel on, et see ta praeguses wormis iialgi makswaks ei saa tunnistatud. Rahu konwerentsi suured wõimud unustasid ära, et nende wägiwõim nii kaua liiwa peale oli ehitatud, kuni rahwa arwamine teda mitte heaks ei tunnistanud.

Meie Eesti ajakirjanduse ja walitsuse juures näib arwamine maad wõtwat, nagu oleks ühisriikide wiiwitus Eesti iseseiswuse makswaks tunnistuses takistuseks, et see Amerika federatsiooni põhjusemõtte wastu käia. Kuid see ei ole sugugi nii. Estonia toimetaja teab väga selgeste, et koguni teised põhjused selle wastu maad on wõtmas. Amerika awalik arwamine ja isegi meie senat oleks ammu juba Eesti wabariigi siin makswaks tunnisnud, kui Wene bürokraatide pimedad mõjud Washingtonis ja Parisis selle wastu ei oleks tegewad olnud. Prantsuse ja ühisriikide pangamajad ühes bürokraatliste walitsuste ja pimedate wõimudega on kõige jõuga Eesti iseseiswuse wastu. Eesti iseseiswuse wastu on siin sajad mõjuwad wõimud töö, keda meie omal ajal kõiki nimepidi üles wõime ar-

wata. Estonia toimetaja on nende pimedate võimudega päris metslikku wõitlust pidanud ja peab veel praegugi, ilma, et meie wabariigi juhtiwad tegelased selleks oleks tarwilist abi andnud.

Meie toimetus usub, et meie „rohelist” riigiametnikud on veel sarnastes diplomatistes hõerumistes wilumata ja ei hakka siin kohal palju sellest arwustades arutama. Kuid nüüd tulewad meile kirjad ustawalt poolt kodumaalt, kes kibedaste Eesti walitsust ta ühekülgse bürokraatlise tegewuse pärast arwustawad. Muude seas on toimetaja wend, tuntud Wõrumaa põllumees ja kohaline ühiselu tegelane, kes omal ajal — 1907. aastal Eesti wabaduse wõtluse pärast umbes aasta otsa wangistatud sai — ja 10. Augustist järgmiselt kirjutab: „Meie Eesti põllu ained on tänawu heaste kaswanud ja loodame rahuloldawat lõikust. Ülepea on meil kõik toiduained ja majanduslised asjad, mida mujalt toodakse kallid, wõrdlemisi maalt rekwiseeritud toidu ainetega. Nii näituseks maksab meil mujalt toodud seemne odra puud 50 kuni 55 marka, kuna ta meilt põllumeestelt 12 margaga eest sunniteel wõeti. Kewadest saadik rekwiseeritakse meilt mune ja wõid — wõlgu — bürokraatlise Maakonna Toitluse ameti poolt, kes wana moodi on, taewas teab kelle nimetatud, kuid mitte demokraatliselt walitud. Selle toitlusameti läbi kaupmeestele tellitud soola puud on 7 marka, talumehe rukki puudast kallim, jne. . Kui see sisteem edasi kestab, tõuseb teraw wastolu maa ja linna wahel. Maksusi laotakse maapidajatele selga; nii plaanitseb Eesti walitsus meilt 1917. aasta eest sissetuleku maksu nõuda — aja eest millal iseseiswat Eestit olemaski ei olnud ja meie kallipalgalised ametnikud tühjalt uulitsatel uitasid. Neid see maks ei puuduta, lass’ maa maksab. Praeguse Asutawa Kogu liikmete seas on waewalt 12% Eesti põllumehi. Nad on kõik kas wabriku töölised, linnalased ehk suured kõmumehed. Kui olud nii edasi kestawad, jääb maa warsti pankrotti. Ilma maata maa-proletariadi seisukord on kõige wiltsam, sest peale paari naela petroleumi ja heeringate ei ole nad midagi saanud, kuna linna töölisi käte peal kantakse. See on tõsi, uuel walitsusel on suuri raskusi ja teda on tarwis toetada, kuid ta püüdku ka wõimalikult pea tõsist rahwa wabariiki luua. Pihu täis trükitöölisi asutab oma unioni ja neil on suurem heal, kui kogu rahwast ülewal pidajatel põllutöölistel. Muidugi on sellel kõigil oma ots, sest meie maalased uskusime liiga kergeste paberi programmi, mis hiilgawalt meile ette maaliti. Noh eks elu õpeta”.

Heal, mis sellest kirjast kõneleb, kajab umbes sajast teistest, mis Estonia toimetus kodumaalt on saanud, see on, wali põllumeeste protest praeguse Eesti bürokraatlise walitsuse tegewuse wastu, kes liiga helde linnalaste wastu on, kuna ta ära unustab, et põld meid kõiki põhjusmõtteliselt toidab. Eks seesama heal kosta ka praegu meilt siit Amerikast, ja veel tormilisemalt Wene enamlaste piiridest. Meie elame nüüd aja-järgu läbi, kus kogu põllu harija klass linnalaste wastu saab üles astuma, ja täie õigusega. Meie noor Eesti wabariik pidagu seda näpunäidet nüüd hoolsaste silmas ja hoidku ennast selle eest, põllumeestele ülekohut tegemast, sest suure hulga paberi raha trükkimisega ja suurte palkade maksmistega linna ja wabriku töölitele, seume kõie oma wabaduse kõri külge. Praegune linna tööline saab suurema tasu, kui haritud kunstnik ehk kooliõpetaja. Walitsused on suurte õnneküttide küüntes, kes neid eest ja tagant wälja noriwad.

Meie soowime, et kogu Eesti rahwas oma wabadusest ja iseseiswusest raudselt kinni hoiaks, hoolimata, kas wälisriigid neid praegusel sil-

mapilgul makswaks tunnistawad ehk ei. Warem ehk hiljem on nad sunnitud seda tegema. Põhjuseks selleks on Eesti sadamad. Üks tähtsamatest sammudest, mis välisilma sunnib Eesti wabariiki makswaks tunnistama on kaubandus. Ühisriigid pakuwad selleks kõige paremat alust sellepoolselt, et nad iialgi oma äriiga politikat ei aja. Wahetus kauplus Eesti ja Amerika wahel on tarwiline, esimene samm. Eesti mark on weel wääratuseta New Yorki raha turul, kuid Eesti linad, marjad, riie ja käsitöö leiab alati siin ostjaid ja selle eest wõib kergeste Amerika protuktisi wastu saata. Meie toimetus on walmis otsekohe Eesti põllumeeste seltside ja kaupmeestega selleks ühendusesse astuma. Wahetuskaup saab weel mõnda aega edasi kõige tähtsam abinõu väliskaupluses olema, iseäranis nüüd kus terve Europa oma wana rahasisteemiga pankroti kuristiku kaldal seisab. Kui meie Amerika eestlased ka weel praegu Eesti iseseiswuse makswaks tunnistuseks suuri sammusi ei ole teinud, siisgi oleme meie suured eeltööd korda saatnud ja wõime oma kodumaad tulewikus palju aidata. Meie nõuame, et Eesti wabariik meie healt kuuleks ja näpunäiteid näeks, sest muidu wõiwad saatuse sõrmed **Mene, mene tekkel**, seina peale kirjutada. Parem ette waadata, kui kahetseda. Hoiame oma wabadusest kui usuõpetusest kinni!

Eesti Wabariigi iseseiswuse küsimus.

NAGU meile Eesti ajakirjandusest silma paistab, usuwad Eesti välispolitika juhid ja ühiselu tegelased, et Amerika ühisriigid sellepärast on wiibinud Eesti wabariiki iseseiswaks tunnistama, et sinne walitsus Wenemaa tükeldamist ei soowi, ehk et see Amerika kasude wastu käiks. See ei ole aga sugugi nii. Wilsoni regim tunnistas ju Poolamaa mõne aja eest iseseiswaks, aitab teda igapidi raha ja sõjamoonaaga, jne., kes ju ka tükk endisest Wene riigist on. Ühisriigid on liiga kergeste teiste rahwaste iseseiswust siin makswaks tunnistanud. Kuid kõigel sel on oma iseäralised põhjused.

Nagu igamees teab, on Wilsoni regimel praegusel silmapilgul üks kõige tähtsam eesmärk, mille kättesaamiseks ta kõik walmis on ära ohwerdama, ja see on Rahwaste Ühisus — League of Nations. Wilson tahab seda plaani igatahes läbi wiia, ehk see küll ta praeguses wormis täitsa wõimata näitab olema. Ühisriikide senat on siin ülem seaduseandew ja kinnitaw wõim, ja kui president Wilson oma Rahwaste Ühisuse põhjusseaduse teiste riikide esitajatega Parisis walmis sepißes, siis ei küsinud ta senati arwamist selles ettewõttes sugugi. Ta käis, nii ütelda oma pead, mis Ühisriikide ajalooß weel sündinud ei ole. Muidugi on nüüd senatil õigus seda muuta ehk täieste tagasi lükata.

Kui president Wilson nimetatud Rahwaste Ühisuse kallal Parisis tegew oli, ei saanud ta tahes ehk tahtmata Wenemaa seisukohta praeguses olekus ignoreerida, sest ohwerdas ju Wenemaa ilmasõja wõiduwäljale enam kui ükski teine riik. Prantsuse walitsus ajas oma kitsarinnalist, ahnet rahapolitikat ja tegi Wilsoni Rahwaste Ühisuse plaanidele igasugu takistusi. Et Prantsusemaa poolehoidmist wõita, jättis Wilson Wene küsimuse jämeda otsa Prantsuse diplomaatide hooleks. Et prantslased Wenemaale mitmed suuremad summad oli laenanud, ja et kõik Wene bürokraatid suurte summadega Parisis wiibisid, siis oli neil meestel kerge Prantsuse tagaaitust Wene küsimuses wõita. Sazonoff ja Bahmetieff olid Parisis ägedaste Eesti iseseiswuse wastu ja on weel praegusel silmapilgul. Nad sõimawad eestlasi piimameesteks ja hirwitawad nende iseseiswust. Sarnaste diplomatiliste intriigide läbi wõitsid

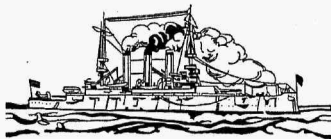
Wene bürokraatid prantslasi ja prantslaste kaudu meie Amerika rahukonwerentsi tegelasi. Siin ühisriikide välisministeriumis on Wene bürokraatide ja Prantsuse agentide mõjul kõiksugu salatööd selleks tehtud, et Wenemaa rahwaste tükeldatud ei saaks, vähemalt mitte enne kui Wilson oma Rahwaste Ühisuse põhjuseaduse täieste läbi on wiinud.

Et selle kohta otsekohest ja õiglast seletust ühisriikide senati ees anda, siis tegid eestlased ühes lätlaste, leedulaste ja ukrainialastega otsuseks omi saadikuid reedel, 27. augustil Washingtonisse, senati välisasjade komitee ette saata. Tuntud Amerika advokat George Gordon Battle sai selleks neljarahwa poolt seaduslikuks esitajaks tingitud ja Amerika Eesti Ühisuse saadikutena sõitsid Washingtoni kirja-toimetaja Hans L. Pymson, Commander Grafton Beall, Mme M. Barry, ja leutnant Net T. Willis. Teised rahwad olid igauks vähemalt kümme saadikut saatnud.

Eesti Ühisuse esitajate senati ees ilmumine oli tähtjas samm meie wabariigi prestiiži tõstmiseks siin uues ilmas ja Eesti saadikud said selles mõttes esimese wõidu, sest mitte üksi ei annud nad selge ja mõjuwa pildi Eesti rahwa wabaduse wõitlustest Amerika sentis, waid Commander Beall pidas waimustawa kõne ja näitas piltlikult Eesti iseseiswuse tähtsust kaubandusliselt ja poliitiliselt ühisriikide huwidele. Senatorid Lodge ja Johnson awaldasid elawalt oma osawõtmist ja isand Battle näitas eestlaste kui demokraatliste teerajajate peale tumedas Wene politikas. Ehk see wõit küll teiste naabrussaadikutele nii meeltemööda ei olnud, said siiski eestlased oma otsekoheusega sarnastest hõerumistest kergeste üle ja näitasid Washingtonis, et meie eestlased oskame tarwilisel korral omale ustawaid sõpru ja poolehoidjaid leida. Eesti saadikud tähendasid sihikindlalt oma ühises märgukirjas senatile, et hoolimata sellest, kas praegune walitsus Eesti wabariiki makswaks tunnistab ehk ei, ta on ometi kogu Eesti rahwa poolt iseseiswaks tunnistatud ja jääb ka selleks tulewikus. Järgnewal pidusöögil, millest kõik saadikud ja auwõerad osa wõtsid, olid Eesti esitajad kui kogu Washingtoni sõidu kordamineku kangelased ja Eesti wabariiki lasti elada.

Eesti wabariigi Americas makswaks tunnistamiseks peaks meie Eesti walitsus rohkem ja tungiwamaid sammusi tegema kui ta senini teinud on. Amerika eestlased on senini ainum osa lahusolewatest koloniidest, kes nii palju oma kodumaa politikat ja wabariiki väljaspool, ilma ametlise awituseta on tuetanud. Siin on seltskondlik reklame ja diplomatiline tagaselja awitus ülitähtsad tingimised, kuid selleks puudus meil Amerika Eesti ühisusel ametlik tuetus kodumaalt. Teiste rahwaste walitsused on omi ühisusi märksa awaramalt awitanud kui meie seda senini saanud oleme. Meie Amerika eestlased nõuame tungiwalt, et Eesti wabariigi walitsus meiega ühendusesse astuks, sest muidu teeb ta ainult meie rahwa tulewikule kahju.

Ühisriikide rahwas ja awalik arwamine on nüüd Eesti iseseiswuse poolt ja sellepärast on kerge selle kaudu siinse walitsuse poolehoidmist wõita. Kuid selleks on mõistlikkusi sammusi ja wiibimata kaastegewust tarwis sealt poolt, kust see kõige rohkem mõjuks. Meie Amerika Eesti ühisus on tarwilisi eeltöösi teinud, nüüd on kerge ametlist chitust selle peale algada.

Sõda kodumaal.

Eesti wiimased wõitlused Riia all.

Waba Eesti olud on möödäläinud suwe jooksul märksa edenenud ja tugewamaks kaswanud, nii tugewaks, et kindlaste teatada wõime, et ta iseseiswuse aluspõhi on jäädawalt rajatud, hoolimata, kas teda praegu meie Ühisriikide walitsus ehk teised makswaks tunnistawad wõi ei. Eesti riikline elu on igatepidi loomulik ja julgustandew. Kõik walitsuse asutused, nagu raudtee, post, telegrahw, kaubandus, kohtud, koolid ja teised ühiselu kogud on sarnases korras, et nende peale isegi meie Ühisriigid wõiwad kadedad olla.

Eesti ajalehtedest oleme ainult Postimeest aeg ajalt kätte saanud ja sellest selgub, et 5. Juulil Eesti wabariigi wäed lõpulikult Balti parunite Landeswehri ja Saksa raudse diwiisi Riia linna all pihuks ja põrmuks löid, nii et Saksa wäe juhatajad sunnitud olid rahu paluma. Ehk Riia linn küll Läti maa keskel ja kaugel Eesti piiridest seisab, oli siiski Eesti walitsus sunnitud oma wäge sinna wõitlusele saatma, sest tuli awalikuks, et sakslased ühes Balti parunitega plaanitsesid suurt sõjawäge Riias kokku koguda ja sellega eestlaste kallale tikkuda. Kogu Läti maa oli sell ajal suuremalt osalt enamlaste walitsuse all, ja Läti wabariigi walitsus asus nime järgi Liibawis, kellel aga ei ühtegi sõjawäge ega wõimalust ei olnud sakslaste salaplaanide wastu midagi teha. Saksa ja ühendatud Balti parunite wäed olid ju Wõnnust Eestimaa poole liikumas kui nad esimest korda meie eelwägedega kokku pörkasid. Arwu poolest ei ole Eesti operatsioonis korraga niipalju wägesi tules olnud, kui selles. Nagu peastabi sõnumitest näha, jättis see heitlemine kõige wihasemad lahingud enamlastega kaugele maha, sest eestlaste ees ei seisnud üksinda mõned meeleehtlikud parunite salgad, waid maailma sõjas karastatud Saksa raudse diwiisi mehed. Et kogu wiimastest sõjalistest sündmustest ela-

wamat pilti anda, siis laseme Postimehe sõnume saatjal seda järgmiselt teha:

Paiguti kandsid selle operatsiooni mõned lahingud täielikult suure sõja iseloomu. Waenlane pommitas kihwtigaasidega, töötas aeroplaanidelt kuulipildujatega ja loopis pommisi maha, oli pommi- ja miinipildujad ja õige mitmesuguse kaaliibriga suurtükid platsi toonud ja saatis ka arwuliselt õige suuri wäeosasi tulesse. Kuid kõik see meeleehtlik wastuhakkamise katse warises kokku waste sõdurite ridade ees, kes olid uue usu leidnud ja kelle usk kõwem oli kui waenlase oma.

Mul oli wõimalus operatsiooni wiimast osa, Wõnnust alates, kaasa elada ja lähemalt tähele panna. Katsun edasi anda ühe wäikese osagi sellest meeleeolust, mis parunite wastu wõitlewaid mehi oli haaranud, ja mida ei saa kirjeldada, waid peab ise tundma.

Raudrusikaks wõis nimetada wiimastes wõitlustes meie kahte löögiosa — soomusrongisi ja partisanisi, kes esimestena waenlase ridadesse augu tagusid, mida pärast teised kõrwal- ja järelwäed laiendasid. Kuni Wõnnuni läks lahinguliin kaunis joones. 6 wersta Wõnnust Riia poole oli waenlane Rauna jõel suure raudtee silla ära lõhkunud, kuhu soomusrongid tükiks ajaks peatama pidid jääma, kuni uus sild üles ehitati. Siit edasi pidid partisanid raudrusika osa mõneks päewaks üksinda oma kätte wõtma.

Waenlane oli ka maantee sildasi lõhkunud, kuid need parandati warsti meie sapööride poolt, nii et jalawäeosad edasi said liikuda. Landeswehr oli nähtawalt kuni Wõnnuni uskunud, et asi arwatawaste weel otsas ei ole. Siit peale oli ta juba suurema hooga põgenenud. Ta katsus küll siin ja seal wastu panna, kuid see oli rohkem oma taganemise katmine kui tõsine wastuhakkamine. Tema plaan oli nüüd rutem kui muidu Riia külje alla peaseda, et siin wiimasele, kuid otsusta-

wale wastupanekule asuda. See sündis ka Rodenpoisi jaamast mõni werst Riia poole.

Aga nüüd veel mõni sõna wahepealistest wõitlustest. Kui Wõnnu wõeti ja soomusrongid sellepärast mõneks ajaks pidid maha jääma, liikusid partisaanid löögiosana üksi edasi. 23. Juunil kell 8 õhtul oldi Ramotskis. 24. Juuni hommikul hakati liikuma Segewoldi peale. Enne Segewolti jõudmist katsus waenlane Liigati juures suuremat wastupanekut organiseerida. Ta tungis soomusauto ja suurtükitle toetusel peale, kuid 3-tunnilise peatuse järele langes ka Segewold.

24. Juuli õhtust kuni 25. hommikuni said partisaanide telefonistid telefoni ühenduse Riiaga kätte. Kõnelemisi Riia wõrgus kontrolleeriti kogu see aeg. Ärewus oli linnas juba õige kõrgele kraadile tõusnud. Kuuldus õige rohkeid ewakueerimise käskusi ja kirumisi kogu selle kurwa jandi kohta, mida üks telefoni tarwitaja 'Deutsche Schweinerei'ks, nimetas.

25. Juulil mindi Segewoldist Hintsenbergi peale. Hintsenbergi mõisa juures oli waenlane end päris ootamata nii wõrd kogunud, et ta siin alles 10. tunnilise wõitluse järele murti. Wõitlusteks tarwitasid nad siin wanu Saksa traattõkkeid ja kaewikuid. Pandi pommi- ja miinipildujad tööle. Kuid midagi ei aidanud. Waenlane sai siin palju kautusi ja pidi taganema. Hintsenberg langes 26. Juuni hommikul.

Weel samal päewal tungiti edasi Rodenpoisi poole. Kell 11. hom. oldi Stokes. Waenlane oli järgmise seisukoha wõtnud Rodenpoisi jaama ees raudtee ja Riia-Pihkwa kiwitee ristteel. Uueste pani ta ägedalt wastu. Kuid ööseks oli Rodenpoiss wõetud. Saagiks langes siin kolm kuulipildujat, woor, palju igasugust kraami, 7—800 rasket suurtükikuuli, palju kuulipilduja lintisi ja muud. Äkilise pealetungimisega peastsid partisaanid Rodenpoisi jaama ja weewärgi, mida sakslased wiimasel taganemise momendil tahtsid õhku keerutada.

Siit lükkas partisaanide löögirusikas otseteed edasi kuni Riia eelsete jõgede ja järwede liinini, kuhu Landeswehr ja

wahepeal toetuseks juurde tulnud arwurikkad raudse diwiisi mehed poolrõngana wiimasele kaitsepositsioonile headesse wanadesse Saksa kaewikutesse asusid.

Partisaanid pidid nüüd peatama jääma, et tiibade järeljõudmist oodata, kes kurnis kaugele maha olid jäenud. Kuid waenlane ei leppinud oma löödud seisukorraga. Ta tegi veel katseid, et enne läbi murda, kuni meie suuremad järelewäed kohale jõuawad.

27. ja 28. Juunil awas ta otse hirmsa suurtüki tule. Paljud meie piirkonda saadetud pommid olid kihwtigaasidega täidetud. Kuid liin püsis ja meie mehed jäid oma kohtadele. Pärast kuulsin wanu ilmasõjasa käinud mehi rääkiwat, kes oma noorematele kaaslastele seletasid, et 27. ja 28. Juuni wastupealetungimine õige ootamata endiseid ilmasõja mälestusi olla elustanud.

Nii olid siis partisaanid kolme päewa ja öö jooksul Wõnnust Riia külje alla jõudnud, kuhu wähe aeglasemalt suuremad wäeosad järele hakkasid jõudma. Uued seisukohad, kuhu meie wäed 30. Juuni ümber asusid, olid järgmised: mere kaldalt Aa jõe suust Walgejärwede kallastele ja sealt edasi Jägeli järwe ja jõe liini mööda kuni Wäina jõeni. Siit hakkasid meie wäed uut hoopi ette walmistama. Tiibadel asuwad wäed hakkasid edasi liikuma ja seni kaua õiget liini poolrõngaks tõmbama.

Kui kõik see eelkirjeldatud oli sündinud, nägid sakslased, et meie „pastlampoiste” wägi wäga walusalt lööb. Nad ei olnud seda ilmase oodanud ega ettekujutanud. Nad aimasid ette eelseiswaid kaotusi ja katsusid nüüd oma Walga häbematususe heaks teha. Saadik, kes Walka pidi tulema, kuid sinna ei tulnud ja enese asemel pommisi hakkas saatma, ilmus nüüd Rodenpoisi juures. See hiline rahutuwiike oli parun Taube, palmioksaks kaks ameeriklast kaasa klanitud. Ta sõitis 26. õhtul walge ja Amerika lipu all läbi meie liini ja palus, et meie wäeüle-mus temale neid tingimisi teataks, mille-ga Eesti wägi nõus oleks Landeswehri-ga rahu tegema. Nii ruttu oli Landeswehri sõjakus kadunud, ainult Wolmari alt

Rodenpoisi juure jookstes! Landeswehr kes liitlaste sõjawäe saatkonna ja meie ülemjuhatause alles mõne päewa eest nii ütelda põrgu oli saatnud, tuli nüüd paluma, et meie vägi neid tingimisigi teataks, millega ta nõus oleks rahu tegema!

Ameeriklased, kes parun Taubega kaasa olid sõitnud, waikisid ja ütlesid lõpuks ainult nii palju, et nad siin mingisugust oma arusaamist ega mõju ei taha avaldada, neid olewat ainult palutud kaasa sõita. Igatahes selgus pärast, et parun Taube eht paruni wiisi oli arwanud, et ta walgetwerd inimeste sööjate juurde sattub, kes ta nahka panewad. Ameeriklaste saatel sõites oli tal lootus elusse jääda.

Kui parun lõpuks meie wäe esitajatega kokku sai ja õige mahedalt hakkas rääkima, et meie wennatapmise sõja (kelle wendadeks ka mõni mees meid peab) ja asjata werewalamise lõpetaks, siis oli wastus õige lühikene, mille 3. diwiisi ülema wolinik' temale edasi andis: kui Landeswehr asjata werewalamist kardab, siis taganegu ta meie suurtüki tule piirkonnast wälja. Meie wäed liiguwad selle järele edasi, Landeswehr liigub tagasi ja temal ei ole siis ühtegi surmasaamise kartust.

Parun sõitis mahalöödud peaga tagasi ja palus ühte meie ohwitseri saatkonda kuni eelliinini saata, sest wäejuon oli selle lõbusa jutuaajamise jooksul ligi 10 wersta edasi nihkunud. Ohwitseri, kes saatjaks läks, huwitasid Saksa eelpositsioonid ja ta otsustas sõita nende piirkonda. Siin wõeti parun Taubel silmakaite maha. Parun sai nüüd äkiste julgeks, kui ta oma meeste keskele oli jõudnud, ajas oma küürus selja jälle sirgeks ja teatas meie ohwitserile, et ta aresteeritud on, sest tema ei oleks mitte tohtinud Saksa eelkaewikutesse sõita. Silmakaite, mis parun Taubel ees oli, pandi nüüd meie ohwitseri silmade ette ja wiidi Riiga. Ta ei saanud seal aga kuigi kaua wiibida: ameeriklaste nõudel wabastati ta poolteise tunni järele ja toodi meie seisukohtade juurde tagasi. Niiwiisi lõppes hiljaks jäenud rahutuwikese külas-kaik.

„Soomusrongid tulewad!”

Osa wägedest jõudis juba Riia ette, kuid kärsitud soomusrongid ootasid veel Wõnnu eel, sest sakslased olid, nagu ma juba eelpool tähendasin, Ranna silla põhjalikult häwitanud. Silda ehitati palawikulise kiirusega ja ta sai laupäewa, 29. Juuni ööl valmis. Nüüd oli soomusrongide tee Riia alla waba. Neli-wiisi päewa Wõnnus kärsitusega oodanud löögimehed wõisid suure brawuuriga edasi kihutada. See oli meejeäew silmapilk, mida ei saa unustada. Eelsõitwa soomusrongi peal, mis esimesena hommikul wara uuest sillast üle kihutab, mängib partisaanide orkester. Ta ei waiki kogu tee kuni Rodenpoisini. Üksteise järele wurawad kolm löögirongi, kolm „Lendawat Hollandlast”, nende järele remontrongid ja supirongid. Ramotskis jõuawad kaks järgmist rongi eelsõitwale järele ja ma juhtun ägedat waelust soomusrongide meeste wahel pealt kuulama selle kohta, missugune rong kõige eel peab sõitma. Kõik tahawad esimesena sõita, ükski ei taha teiste järele tulla. Niiuguses wõiduajamises jõutakse pühapäewa lõunaks Rodenpoisi jaama, mille läheduses ootaw eelliin algab. Igalt poolt käib kahin läbi: „Soomusrongid on tulnud!”

Esimese terwituse said soomusrongid Rodenpoisi juures aeroplaanidelt. Pühapäewa õhtupoolikul käis neist üks jaama kohal üle ja katsus rongidele pommisi ja kuulipildujate tuld alla saata. Paar pommi lõhkes jaama ligiduses, mis ühe sõduri surmasid ja paari haawasid. Alt saadeti lennumasinale põrgutuld wastu. Maa tahtis rebeneda ägedast püssi, kuulipilduja ja suurtüki tule raginast. Shrapnellid lõhkewad aeroplaani ümber. Killud peawad teda tabama, sest lendur teeb oma linnuga kahtlasi manööwerdamisi ja kuulipildujad lasewad märki. Kuid aeroplan on soomustatud ja peaseb eluga.

Pühapäewa õhtust peale käisid aeroplaanid järjest iga päew rongisid „õnneks wõtma”, neid tuli ühe, kahe, kolme ja nelja kaupa, mitu kord päewas, kuid ei usaldanud enam madalalt lennata. Rongidele aga pihta ei saanud. Kui rongide

pommitamine ära tüütas, liikusid aeroplaanid meie teiste wägede seisukohtade kohale. Nende pommitamine ei suutnud ka seal kedagi hirmutada.

Wõitlused lähewad wihasemaks.

Pühapäewaks on pea kõik meie wäeosad löögiosadele järele jõudnud ja nad algawad Riia eelsete wõitluste wiimast ja kõige wihasemat järku. „Riia peab langema täna ehk homme!” — seda loed iga mehe näolt.

Wastane on saanud ennast paari päewa jooksul Riia eelsete järwede ja jõgede wahel kõige soodsamates tingimistes soode ja rabade wahel ilmasõja ajal tehtud kaewikutes korraldada. Sügawate jõgede taga on weel traattõkked ja wastase meeleheitlik wiha, sest elu ja surma küsimus on kerkinud kõige otsejoonelisemalt üles. Ta on seadnud walmis oma pommi-pildujad, kuulipildujad, miiniheitjad, kerged ja rasked patareid, mis on walmis sülitama gaasiga ja gaasita pommisi. Öhus luuriwad aeroplaanid kui saagiahned kullid.

Nende wastu seisawad meie mehed ääreta wiha ja põlgtusega, mida sütitab ikka rohkem ja rohkem iga meie poole saadetud gaasi pomm. Nüüd ei küsita enam, kui palju neid on ja mis neil on — sest — „Riia peab langema!”

Niisugustes tingimistes ja meeleolus algasid Riia eelsed wõitlused.

Kõige tugewamine oli waenlane ennast keskkohal raudtee ja kiwitee piirkonnas kindlustanud, kust soomusrongid iga minut walmis olid raudrusikat läbi lööma.

Et waenlase jõudu seal nõrgendada, hakatakse peale tungima pahemalt poolt. Öö ja päew walawad meie patareid sinna tuld Saksa positsionide peale, et meie jalawäe edasiliikumist wõimaldada. Kogu öö ja päew kostab eellinilt ääreta müdin ja pragin, mis muutub öö hääletuses hiigla katla keemiseks.

Selle põrgumuusika saatel hakkawad jalawäeosad paremal tiival üle jõe minema. Wastane paneb omalt poolt patareide orkestri ürgama. Jõest minnakse üle,

tullakse tagasi ja minnakse uueste üle. Mõned wäeosad on edasi saanud, mõned ei ole. Selgub, et Riia täna, wõib olla ka homme weel ei lange.

Hommiku poole waibub lahing ja algab esmaspäewa õhtupoolikul uue hoo ja asardiga. Partisaanid, kes on paar päewa puhanud, ja soomusrongide dessant osad saadetakse tulesse. Suurtükkide orkester alustab uut wiit ja selle sinfoonia saatel murravad need wäeosad parema tiwa läbi ja puhastawad selle piirkonna kuni Wäina jõeni. Meie kätte langewad mitmed tähtsad seisukohad. Öhtul teatakse Wana-Mühlgrabeni wõtmisest. Soomusrongide meeste ja partisaanide kätte on langenud mitmed woorid, üks patareid, kuulipildujaid, laskemoona ja palju muud warustust. Sakslased on ruttu põgenenud ja oma surnud maha jätnud.

Ka meie pahem tiib hakkab edasi liikuma. Waenlane katsub oma Wäina üleminekuid peasta ja alustab seal wastukallaletungimist. Ta pommitab seal jälle gaasidega ja saadab jobnuuid soldatid tulesse. Wiha ja waluga peawad meie mehed seal tükiaks ajaks endid tagasi tõmbama.

Kuid wäerinna keskel walmib wastasele uus hoop. Soomusrongide löögi osad murravad raudtee ja kiwitee piirkonnast läbi, tungiwad edasi ja wõtawad kõik need taganewad wäeosad, kes paremalt tiiwalt üle raudtee põgenewad, häwitawa tule alla. Rongid jõuawad wiimase Riia eelse Jägeli silla juurde. Waenlasele ei ole enam aega silda õhku lasta, saab ta aga ainult põlema süüdata.

Wastane peab pahemalt tiiwalt wäge keskkohata koondama, mille tagajärjel meie pahema tiwa wäed Kurtenhofi mõisa oma kätte saawad.

Keskel taganewad waenlased Riia eel algawatesse wabrikutesse ja seawad sinna kuulipildujad üles.

Sellega lõpeb 1. Juuli kõige ägedam lahingu päew. Meie ohwrite keskel lamab teiste ohwrite hulgas soomusrongide Sabolotnõi, surmapõlgaja Kartetsh, kes langes waenlase granaadi läbi.

Waherahu.

3. Juuli ööl, kus liitlaste ettepanekul meie ja Saksa ülemjuhatusel all seiswate wägede wahel waherahu lepingule alla kirjutati, oli meie poolt Riig wõetud.

Waherahu lepingule kirjutati 3. Juuli hommikul kell 3.20 minutit. Waherahu hakkas maksma 3. Juulil kell 12. Selle wahe sees oli meie wägedel weel wõimalus edasi tungida. Saksa wiimased kaitsejõoned murti sel hommikul lõpulikult ja meie wäed jõudsid mõlematel tiibadel Riia eeslinnadeni wälja.

Öösel tehtud waherahu lepingu põhjal pidid aga meie wäed endid 3. Juuli kella 3. aegsetele positsioonidele tagasi tõmbama.

2. Juuli õhtul teadis kogu wäerind, et liitlaste ettepanekul waherahu tehtakse. Kuid meie wäed tahtsid näidata, et nad Riiga suudawad wõita ja nad wõitsid selle linna.

Homme, kui sakslased waherahu lepingu on täitnud ja Riias lahkunud, peetakse arwatawaste Riias Eesti ja Läti wägede pidulik paraad ära.

Waherahu leping on järgmine:

„Sellega on waherahu tehtud järgmistel tingimistel ühelt poolt sõjawägede wahel, kes Saksa ülemjuhatusel all seisawad:

1. Sõjategewus peab lõppema maal, merel ja õhus kell 12, 3. Juulil.

2. Kõik Saksa sõjawäed peawad Latwia puhastama, nii ruttu kui wõimalik, rahutingimiste põhjal.

3. Saksa sõjawäed ei tohi kuskil Lätimaa osas waheajal edasi tungida, wäljarwatud piirkond, kus Wene nõukogude wabariigi enamlised sõjawäed asuwad, rahu lepingu määruste järele.

4. Kõik Saksa ohwitserid ja sõjawäed peawad Riia ja tema alewid otsekohe maha jätma. See tühjendamine peab lõpetatud olema kell 6 õhtu 5. Juulil Kesk-Euroopa aja järele, peale mõne staabi ohwitseri, kes Saksa ladude ewakueerimise järele peawad walwama ja sõjawägede, kes ladude rüüstamist peawad ära hoidma. Üks liiduriikide ohwitser Riias peab

kindlustama, et ühtegi mitte-sõjawäelist ladu ei ewakueerita.

5. Landeswehr peab Riia ja tema alewid otsekohe maha jätma ja Düüna jõe taha ennast tagasi tõmbama. See ewakueerimine peab lõpetatud olema kell 6, 5. Juulil Kesk-Euroopa aja järele. Tema tulewane saatust tuleb punkt 9. järele korraldada.

6. Eestlased ei lähe nendest liidudest üle, mis nad k. 3 hom. 3. Juulil oma käes pidasid.

7. Sakslased peawad Riia ja Liibawi wahel maanteede, raudteede ja telegrafi waba tarwitamise awama.

8. Liitlaste kubernerid saawad ajutiselt Riia walitsemise oma kätte wõtma, ühes Läti kuberneridega töötades.

9. Muud üksikasjad tulewad liiduriikide sõjawäe saatkonna juhataja juhtnõõride järele.

Tehtud ja alla kirjutatud Strasdenhoffs 12 kilomeetrit Riias ida poole 3. Juulil 1919. a. kell 3,20 minutit Kesk-Euroopa aja järele.”

Riia wõitlusest paistab silma, et sakslased ühes Balti parunitega hakkasid suure wäega üle Liiwimaa põhja poole liikuma, awalikult wälja kuulutades, et nad tahawad Balti maakonnad enamlastest ja rüüstajatest salkadest puhastada ja korda jalale seadida, kuid tõepoolest nende sala plaan oli sellega kogu maad endist wiisi oma alla wõtta ja siis ühte saksameelelist Balti wabariiki asutada. Wiimasel ajal on nad isegi tõendanud, et Balti mõisnikud on walmis Kolchaki mõttes suurt wabatahtlist wäge asutama, et sellega Petrogradi kallale tikkuda.

„Eestimaa sakslased on awalikult mitu korda toonitanud, et nendel niimetatud Landeswehriiga midagi ühist ei ole”, kirjutab „Postimees”. See olla Lätimaa sakslaste ettewõte, ja pealegi wõida seda Läti tüliasi jaoks — jõukatsumiseks Ulmanise ja Needra walitsuse wahel pidada. Eesti wägedega läinud wõitlus ainult sellepärast lahti, et Eesti walitsus Ulmanist toetama tõttas. Selle ümber lükkamiseks on faktilist materjali külluses. Kõneleb juba seegi enese eest, et Tartu sakslaste eneste seletuse järele Landeswehri korral-

dajate hulgas kuulus nimi Adalbert Volck ei puudu. Ajalooliselt waadeldes on terve see sündmuste käik lihtne ja loogiline. Nii pidi see tulema, teisiti ei olnud kudagi võimalik. Sõda Landeswehriiga on loomulik aste Eesti-Saksa wahekorra arenemise käigus. Balti aadelil on ikka olnud wõim usutunnistuseks, ta on wõimu pidanud õigusehallikaks. Sellest oma usust ei ole nad suutnud loobuda ja selle usu nimel on nad walmis surma minema — muidugi märtri surma, nende enese sügawama tundmise järele.

Weel aastat wiiskümmend tagasi, oli wahekord Saksa ja Eesti seltskonna wahel lihtne. Wabaks saamise peale waatamata seisid eestlased ikkagi Saksa üliwõimu all. Sest seal pool oli mitmekordne majanduslik ja hariduslik ülekaal, eesõigused, tugewad sidemed walitsusewõimudega. Selle wastu seada wõisid eestlased ainult wäsimata hoolet ja tööd ja leppimist wähesega.

Iga kümnekond aastaid tõi wahekorra suuri muudatusi. Kõige ägedamate Saksa wastu töötamistest hoolimata wabanesid eestlased majanduslise ja hariduslise üliwõimu alt, astusid sakslaste kõrwale ja nõudsid üheõiguslust. Mittemest põlisest kantsist löödi endised wõimumedelid wälja, teised waatasid saatuslikult otsustamise tundi. Sakslased tundsid oma nõrkust: õin rahwakiht, mis juba oma loomuliku sigiwuse kaotanud, suurte nõudmistega elu wastu, eesõigustega ära hellitatud, läheb wabal wõitlusel elu eest hukka.

Sellepärast hoidsid nad hirmuga wahekorra lahendamise eest eestlastega, sest esialgu paistis selleks üks ainus tee: seltskondline kokkuleppimine ja õiguslise korra jalaleseadmine. Eesti seltskond oli walmis wähega leppima: nõuti esitsa ainult eesõiguste ja feodaalse korra ülekohtuste jäänuste kautamist. Kangekaelne wastutõrkumine neile nõudmistele, kunstliste takistuste tegemine eestlaste edenemisele, iseäranis järelandmata põlewas maaküsimuses kaswatasid suure kiirusega radikaalset wõulu Eestis, mis palju kaugemale minewad nõudmised üles seadis ja olukorra lahendamist wä-

wõimu abil nõudis. Küll wõttis rahwa rõhuw enamus 1905. aasta ülesastumise kohta mõisnikkude wastu eitawa seisukoha, kuid üleüldine seisukord läks kriitiliseks: oli selge, et kui kokkuleppimine ja õiguslise korra jalaleseadmine kaua wiibib, siis katastroof tuleb. Hädaohtu nägid ka sakslased, ja üksikud healed hakkasid järelandmisest kõnelema, kuid suur kogu hoidis tardunult endisest seisukohast kinni, pandi lootust tagurlyse peale Peterburis, mille kõwendamiseks Saksa wõimumedelid omalt poolt kõik tegid, mis nende wõimuses.

Seal tuli maailma sõda ja kohalikkuudele sakslastele hakkas naeratama uus wõimalus: Saksamaa üliwõimu abil oma walitsewat seisukohta peasta. Et Saksamaa oma wastased pihuks teeb, selle kohta ei olnud neil wähematki kahtlust.

Igatahes tõusis aadeli hari sõja algusel õige kõrgele. Kui rewolutsiooni tagajärjel Wenemaa sõjaline wõim kokku wari- ses, siis oli oodata, et sakslased Saksamaa abil kas nii wõi teisite oma eesõigusi „igaweseks ajaks” katsuwad kindlustada.

Elu jättis aga kõige mustamad kartused seljataha: Saksa okkupatsiooni aega, mis ametlikult pidi tähendama „wabastamist enamlastest, katsuti selleks tarwitada, et wõimu abil Saksa-Eesti wahekorda lõpulikult selgitada: ja Saksa nõudmised ei olnud wähemad ega suuremad, kui Eesti seltskonda täitsa ära häwitada.

Palawiku kiirusega asuti tööle, mitte üht minutit kallist aega ei tahetud raisku lasta minna. Tarwitusele wõeti kõige tooremad abinõud. Saksa seltskonnast ei kõlanud ühtegi protesti healt. Wõim hakkas kõigile pähe.

Liitlased häwitasid Saksa sõjalise wõimu ja jätsid Saksamaa põrmu maha. Medelid, kes wõimu abil maailma korraldama hakkasid, nägid ära, et sellel asjade lahendamise wiisil ikkagi kaks otsa on: wõimu peale lootes wõib ka kõike kautada. Ka Baltimaa sakslased oleks pidanud aru saama, et nemand oma sõjakäigu eestlaste wastu ka kaotanud, et nemand meie maal sellesse samasse seisukorda on sattunud, kui Saksamaa liitlaste ees.

Wõimu abil olid sakslased wahekorda korraldada soowinud, wõimu abil pidi see sündima. Kuid oleks olnud weel wõimalik wahekorda pehmendada, kui sakslased oma usust raudrusika sisse oleks loobunud, tehtud eksitusi heaks katsunud teha ja lojaalselt Eesti riigi üleskutse tööle asunud.

Kuid rewolutsiooniaegne unenägu oli selleks liig ilus, et temast ärgata. Saksa-maa kaotused ei suutnud meie maa sakslaste wankumata usku wõimu sisse kaotada. Kõik jõud wõeti kokku, kõik poliitilised konksud pandi käima, et wiimast wõitlust alata: tuli ja veri pidi otsustama, kes meie maale peremeheks jääb. Awalikus wõitluses on aga ka seekord kaks wõimalust — wõib wõita, wõib aga ka kautada. Saab Landeswehr oma palgaliste raudrüütliga wõitu, mis meid siis ootab? Üks kohalik Saksa wõimumees on Ulmanise walitsuse kukutamise korral seletanud: „kolmandik Läti rahwast on tarwis ära häwitada, siis saab seal rahus elada.” Meid ootaks mitu korda kibedam ajajärk kui okkupatsiooniaeg.

Kautab Landeswehr, siis peawad sakslased tarwilikud järeldused tegema.

Peetagu meeles, et wõimu-rahu hoopis teistsugune on kui kokkuleppimise rahu. Sakslased on wõimu õigusest kõrgemaks pidanud ja saawad wist ise selle tagajärgegi tunda. Eesti seltskond on ikka kokkuleppimist nõudnud, sakslased selle aga alati kõrgilt tagasi lükanud.

Küll on isiklises jutuajamises mitmed mõjuwad aadeli esitajad katsunud seletada, et neil muud üle ei jäenud, kui oma seisukorda sõjariistus jõuga parandada, sest Asutawas Kogus olla enamuses sotsialistid, kes sakslaste täieliku häwitamist nõudwat. „Kas pidime meie rahulikult pealt vaatama, käed püksi taskus, kudas meil maa käest ära wõetakse? Kui meid ära häwitada tahetakse, siis oleme walmsis auga hukka minema. Kõik pane-me mängu peale?” seletawad nad. Kuid isegi sellele seisukohale ei saa nad asuda: Wõitlus Eesti riigi vastu ja uued jõupingutused Saksa wõimu ülesehitamiseks algasid wäljamaal Saksa wõimumeeste poolt ammu enne, kui walimise wõitlus Eesti Asutawasse Kogusse oli alanud. Wast ehk tuletatakse meele, millal juba v. Stryck'i plaanid Eesti ja Läti walitsusi kukutada, Liibawis awalikuks tulid.

„P.“

Eesti-Läti leping.

Ontud Eesti ajakirjanik ja ühiselu tegelane Jaan Tõnisson on praegu wälisministri Poska kohustetäitja asemik Eestis. Tõnissoni tähtsam samm Eesti wälispoliitikas oli mahatehtud rahu-leping Lätimaaga. Selle lepingu järgi kohustab ennast Läti walitsus Eesti wabariigile kõik sõjakulud, mis Eesti wäed Lätimaa wabastuseks tegid wälja maksta ja jätab põhjapoolse osa Läti raudteest Liiwimaal, nii kaua Eesti walitsuse ülema kontrolli alla, kui Eesti wäed seda sõjaliseks otstarbeks tarwitawad. Et isand Tõnisson üks tähtsamatest ajakirjanikudest ja ühistegelastest Eestis on siis soowime tale südamest õne.

Wälismin. kt. Tõnisson kõneleb K.: Eesti ja Latwija Wabariigi walitsuste wahel on järgmine leping tehtud:

1. Latwija wabariigi walitsus wõtab kõik temast olenewad abinõud tarwitusele, et Saksa wäeosad, mis peawad Versailles rahulepingu ja nendele liitlastele sõjakommissjoni poolt awaldatud nõudmiste järele Latwijast lahkuma, kuni lõpuliku lahkumiseni milgi tingimisel mitte ei pea Düüna jõe paremale kaldale tulema. Latwija wabariigi walitsus kohustab ennast kõiki abinõusi tarwitusele wõtma, et Balti Landeswehri üksusest, mis on Latwija wabariigi Saksa rahwusest kodanikkudest kujundatud, kõrwaldataks ja ära saadetaks Saksamaale kõik Saksa riigi alamad. Wäeosad, kus on rohkem kui 30 prots. isikutest, kes Balti Landeswehri teeninud, ei ole mitte õigustatud Eesti sõjawägede naabruses asuma.

2. Latwija wabariigi walitsus kohustab ennast selle eest hoolt kandma: 1) et Latwija wabariigi pinnal wõi territoriumil mitte ei asuks ega kujundataks niisuguseid wäeosasi, kes on waenulikud Eesti Wabariigi wastu. 2) et wäeosadest, mis on asuwad ehk on loodud ehk täiendatud Latwija territooriumi peal, ära peawad saadetama Põhja-ida Wene armeesse sõjawäest ehk kes ise soowi on awaldanud, et neid sinna saadetakse, peawad wälja heidetama kõik sakslased ja Balti sakslased. 3) Et ülewal tähendatud wäeosa saadetakse ainuüksi Ingeri aga mitte Pihkwa wäerinnale. 4) Et nende saatmine sünniks mere teel.

3. Wastutuse wäerinna eest enamlaste wastu lõuna poolt Lubani järwe wõtab Latwija wabariigi walitsus oma peale 22. Juulil kell 12 lõuna ajal.

4. Wastutuse wäerinna eest põhja pool Lubani järwe kuni Marienburgi järwe piirkonnani wõtab Latwija wabariigi walitsus oma peale lähemas tulewikus, niipea kui ta tarwilikka sõjariistu saab.

5. Nii kaua kui wäerind põhja pool Lubani järwe mitte ei ole Latwija wabariigi wägede alla wõetud, jääb raudteeliin Wana-Schwaneburini Eesti Wabariigi wägede tarwitada, misjuures selle raudtee kasutamine ja walitsemine Latwija wabariigi kätte jääb. Eesti ülemjuhatusel on õigus raudteejaamades pidada oma komandantisi, oma sõjawäe wedude korraldamiseks. Ühtlasi jääb Eesti ülemjuhatusel õigus oma wägesi nimetatud raudteeliini piirkonnas pidada.

6. Kui Latwija wabariigi wäed wõitlusrinna enamlaste wastu lõunapool Marienburgi järwe oma alla wõtawad, asuwad Eesti sõjawäed nende poolt Wene enamlaste wastu kindlustatud liinile: Salatsi jõgi, Sare jõgi, raudteesild lõunapool Stakelni jaama, Atselnihof, Neu Hof, Obnuhof, Hogenuellin, Wana-Laitsen, Obenkaal, Polschak.

7. Eelmises punktis tähendatud liinil lähewad ülemjuhatusse sõjawäed Eesti pinnale tähtjaks, mis kindlaks tehakse komisjoni poolt, kus osa wõtawad Eesti ja Latwija ülemjuhatusse esitajad.

8. Eesti ülemjuhatusse poolt kujundud ja selle ülemjuhatusse all seiswad Latwija rahwuslised wäeosad lähewad täielikult Latwija wabariigi walitsuse wõimu alla, sellest silmapilgust, kui wõitluse rind enamlaste wastu lõunapool Lubani järwe Latwija wabariigi alla wõetakse. Tähen dus: Latwija rahwuslised wäeosad, kes Eesti ülemjuhatusse all Landeswehri wastu wõitlesid, arwatakse täielikult Eesti ülemjuhatusse alt lahkunuks, 6. Juulist saadik.

9. Kõik kulud ja wäljaminekud, mis Eesti Wabariigil olnud, Eesti ülemjuhatusse poolt korraldatud Läti rahwusliste wäeosade warustamise ja ülewalpidamise poolest, tasutakse Latwija wabariigi poolt esimesel wõimalusel. Warustuseabinõu ja laskemõõn, wõimalust mööda ka warustus, antakse tagasi natuuras. Muud kulud tasutakse rahaga, ehk wäljaweo kaupadega: lina, puu, nahaga, kui ka teisel teel wastastikusel kokkuleppimisel. Raha maks algab hiljemalt Latwija wälise laenu realiseerimisel.

10. Tasutawate kulude äramääramiseks, mis Eesti Wabariigil on kannud sõjatetegusega Latwija pinnal, niisama ka nende kulude tasumise korra, abinõude ja tähtaegade äramääramiseks asutatakse ühine segikomisjon, mis juures nendest kuludest maha arwatakse summad ja asjade ning ainete hind wõi wäärtus, mis on Eesti wäed Latwija pinnal saanud. Komisjoni liikmeteks määratakse ühesugune arw esitajaid mõlemate walitsuste poolt, mis juures liikmed oma keskel juhataja waliwad.

11. Eesti wabariigi kodanikud, kes Latwija wabariigi pinnal elawad ehk asuwad, wabastatakse mobilisatsioonist Latwija wäkke. Nimetatud isikud wõiwad takistamata Latwija wabariigi pinnalt lahkuda.

12. Kudas liikumist Latwija maaosade wahel, mis põhjapool 6. paragrahwis tähendatud kaitseliini seisawad ja Latwija muu osade wahel, mis ka nendest maaosadest põhjapool, sõitmise korra kindlaks määramiseks asutatakse kõige

lähemal ajal segi komisjon mõlema Wabariigi Walitsuse esitajaks — 5 liiget kummagilt poolt.

13. Eesti ja Latwiija wabariigi riiklise piiri lõpuliku kindlaksmääramise kohta

käiwate küsimuste selgitamiseks ja harutamiseks asutatakse segikomisjon 5 liikmega kummagi walitsuse poolt. Tähendatud komisjonid tulewad kokku Walga linna.

Amerika kunst.

ARHIIV-
RAAMATUKOG
H. LEOKE

ÜKS tähtsamatest praeguse aja Amerika kunstnikkudest on Robert W. Chanler, kelle wiimastest maalimisetöödest meie siinkohal paar ilustust toome, esimene kujutab indianlaste ussitantsu ja teine wabaduse tuleleekisi. Mõlemad on sümbolilised luulepildid, täies Amerika waimus. Mõlematest kõneleb meile sügaw ja waimustaw uusilm oma synkopeeritud healega, mis loomulikult ennst kogu Amerika

INDIANLASTE USSI TANTS.—Seina paneel.

ilutundes awaldab. Kuna meie Europa ja wana ilma kunst traditsionide ja klassikaliste akademikaliste wormide peale on rajatud, on uue ilma kunst dynamikaline iluawaldus, algupärane ja waba. Ilu dynamika on meil eestlastel täieste tundmata. Meie ehitame oma kunsti ethnographialiste algainete peale, see on rahwa wanawara alustele sakslasi ja wenelasi järelaimates. Truu Amerika kunstnik otsib seda uutes sümbolides mis alles arenemisel on. Amerika mõtte ja emotsioni peapüüd on kõike nii lihtsates ja lühikestes wormides awaldada kui vähegi võimalik. Meie wanailma lapsed käime mitmed werstad ääri weeri mööda, kus ameriklane paari sammuga walmis saab. Poe, Walt Whitman ja Whistler olid selleks kõige tähtsamad Amerika kunsti teerajajad. Kuid suurem osa Amerika kunstnikkudest on Prantsuse, Italia ehk Saksa kunsti järelaimajad. Sellepärast on tähtjas mõndagi hilisemast Amerika kunstist „Estonia“ lugejatele pakkuda.

Isand Chanler on suuremalt osalt omist meistertöödest dekoratiivlises kunstis

awaldanud, ja ta maalitud seinad, aknad jne. ehiwad tähtsamate Amerika rahameeste majasi, seltsimajasi, studiosi ja seinasi. Mitmed Chanleri warematest töödest on „Estonia“ toimetaja studios näha, nimelt ta „Kuldse Kuke“ balleti kujutus ja hõbedased paneelid, mis troopikalist loodust kujutawad. Chanleri „Leegid“, mis siinse Amerika rikkama naesterahwa ja suure kunstniku, proua H. P. Whitney suurepära-

LEEGID—Seina paneel.

list studiot ehiwad, wõib üheks suuremaks uue aja meistertöökse nimetada. Selles kujutuses ei ilmuta ennast mitte ükski terve kirgede tung ja hing waid ta on ka ühtlasi üks kõrgem sümbol kogu inimese elust, elust mis maapinnast tõrkab ja üles päikesse poole püüab. „Leekides“ ilmuwad kõiksugu fanatilised elukad, maud, linnud ja wiirastuskujud, ikka kõrgemale tõustes, kuni neid ilmaruum ja kaugus ära neelawad. Kui kord Eesti museum omale tähtsamaid Amerika kunsttöösi tahab muutseda, siis soovitame selleks R. W. Chanleri kui esimest ja tähtsamat uue ilma esitajat.

Eesti Wabariigi laen Amerikast.

Teisel Septembril töid Amerika ajalehed huwitawa telegrahwilise teate Kopenhagenist, et Eesti wabariik Ühisriikidelt 50.000.000 dollarise laenu olla saanud. Meie toimetus telefoneeris Washingtoni ja rahaministerium teatas, et ta sellest laenust midagi ei tea, waid kui sarnane laen on kordasaadetud, siis on see eraisikute ehk äride poolt. See näitas meile liiga tume ja meie tegime sammusi, et Wall Streetis rohkem selle saladuslise laenu üle järele pärida. Kuid New Yorki pangamajad ei teadnud sellest midagi ja seletasid, et see tühi ajalehete uudis on. Nii siis jäigi meie arwamine, et see kõik tuulest wõetud kõmu oli.

Korraga jõuab meie toimetusele otsekohene teatus Eesti Asutawa Kogu poolt ja see heidab korraga üsna imestusewäärilise walguse selle pimedada juhtumise peale, ja selgitab meile mõnegi siinse bürokraatlise tembutuse, millest teises kohas pikemalt ja põhjalikumalt kirjutame. Esiteks, näitab nii nagu waletas Ühisriikide raha ministerium meile oma ametlises teates, ja teiseks, näitab nii nagu oleks selle laenu all midagi kahtlast peitus, sest meie toimetus on ju warem mõned kuud siin awaliku Eesti wälislaenu kordasaatmise kallal Amerika pankadega eeltöösi teinud, ja nimelt selles mõttes, et siin Eesti kaubandusele wälist krediiti muretseda, nii et Eesti waluuta siin kõrgel seisaks ja Eesti Amerikaga otsekohest äri wõiks ajada.

Nagu Asutawa kogu koosoleku protokol näitab, millest meile ärakiri on saadetud, on ju Eesti walitsus 20 miljoni dollari eest Amerika kaupasi Tallinna wastu wõtnud ja 30 miljoni dollari eest on weel tulemas. Selgub, et selle laenu andjad meie Ühisriikide „Liquidation Committee“ ja „Relief Commission“ on, kaks ametlist asutust. Meie saame kohe Washingtonis küsimust tõstma, mikspärast meile raha ministerium selle laenu maha salgas. Kui see meil korda ei lähe, siis on korraga selge, et nimetatud ametlised asutused eraäriks on muutnud, mille

kohta siin teiselt poolt awaliku seletust saame nõudma.

Eesti Asutawa Kogu koosoleku protokol, mis Tallinnas 23. Augustil ära sai peetud, käib lühendatud wormis ära trükikides järgmiselt:

Asutawa Kogu liige Kornel wõtab sõna lacnu kohta ja seletab:

Kui meile kaupasi tahetakse sisse tuua, mida meile mitte nii tungiwalt tarwis ei ole, siis läheb seesuguse suure laenu tegomine meile liig koormawaks, sest millega maksame meie kord selle laenu. Kuigi rahaminister teatab, et laenu tasume metsa, lina ja piiritusega, siis peab tähendama, et neid aineid meil nii wäga rohkeste ei ole.

Pakutaw kaup on Amerika oma, mida ei Prantsusmaa ega ka teised, nende hulgas ka Skandinaawia riigid ei ole tahtnud, sellepärast ei oleks tarwis olnud tema tellimisega mitte rutata, waid wiitades paremaid ostutingimisi wälja kaubelda, nii et meie selle kauba palju odawamini oleksime saanud.

Kuigi osalt saadud kaupade hinnad päris mõedukad on ja sõjawäe tarwituseks lähewad, on nende hulgas kaupasi, mida meil tarwis ei ole ja siis kaupasi, mis juba ära tarwitatud, nagu sealihha, mille hinda meie weel senini ei tea.

Meid paneb imestama, miks laenu asjas alles nüüd Asutawa Kogu poole pööratakse. Meil on teada, et esimene selle laenu kaubasaadetud juba 9. Juulil peale on pandud, wiimane jõudis siia 15. Aug. Operatsioon ise pidi sellega juba Mai kuul käimas olema, sellega ei olnud siis nähtawaste mitte ruttu, nagu meie rahaminister katsus selgeks teha. Kui laenuoperatsioonid Mai kuul käima hakkasid, oli meil kindel kord maal juba walitsemas, meil pidas Asutaw Kogu juba istumisi. Walitsus ei pööranud laenu asjus aga mitte A. K. poole ja teeb seda alles nüüd, kus 20 milj. dollari eest kaupa juba käes on.

Kaup tuleb Prantsusmaalt, kus Amerika ladud seisawad. Prantsusmaal sünni-

tas asi juba omal ajal suurt kõmu. Prantsuse walitsus, kellele kaupasi pakuti, ei ostnud ja ei lubanud ka oma ärimeestel neid osta. Kes wõib nüüd meie wõistlejaks saada kaubaostmise juures, et seda ruttu oli tarwis ära osta. Kas wahest Rootsi? Kuid Rootsi oli Prantsusmaa asjadest paremine orinteeritud kui meie ja ei lähe sellepärast neid kaupasi meie eest ära wõtma. Jäewad üle wäikesed riigid, nagu Poola ja teised. Aga kas ei ole muist kaupa, mis Poolamaale pidi minema ja nüüd meile tuli, Poolamaa poolt tagasi lükatud?

Kes on kogu selle äri ajaja? On kuulda, et keegi eraisik. Missugust kaupa on siis tulnud? On tulnud nööriiga saapaid, mida sõjawägi tarwitada ei saa ja mis väga kallid; on tulnud marmelaadi, mis meil kallim tarwitada kui suhkur.

Kaubandusministeriumi esitaja, kes rahaasjanduse komisjoni oli saadetud, ei teadnud, kui suure summa eest meie kõike seda kaupa oleme saanud, kas 15 wõi 20 milj. dollari eest, ka ei teadnud ta, kui palju raskuse järele seda kaupa on. Ka weel tulewate kaupade kohta puuduwad niihästi kaubanduse- kui ka rahaministeeriumil kindlad teated.

Tahetakse kaupa Wenemaale edasi müüa. See on väga kahtlane, sest selle eest hoolitsemise wõtab juba Amerika ise enda peale.

Kui nüüd rahaministeerium tuleb jälle 30 milj. dollarit laenu küsima, siis tahame meie enne teada, kui palju ja missuguseid kaupasi meie selle raha eest saame. Ei wõi lubada, et kõik linade ja metsaga kaetakse. Meie ei ole mitte rahul, et Asutaw Kogu sellest operatsioonist eemal on hoitud, ka ei ole rahul sellega, et kogu seda asja nii on aetud, nagu see nüüd awalikuks on tulnud.

Rahaminister Kukk arwab, et rahaasjanduse komisjoni asi ei ole kaupade järele uurida, waid ainult laenu üle otsustada. Operatsioon algas, seletab rahaminister juba Detsembri ja Jaanuari kuul, konkreetsemad ettepanekud tulid Märtsi kuul. Esialgu kaubeldi wilja, pärast teiste ainetega. Kaupadest oleme saanud peasjalikult sõjawäele 6 milj. dollari eest

söögikraami (liha, raswa), siis marmelaadi, wõib olla, et meie ilma nendeta läbi oleksime saanud, aga meie saame neid ometi tarwitada. Edasi oleme saanud tubakat ja paberossisi sõjawäele. Siis oleme saanud kirweid ja labidaid suur hulk, hindasi meie weel ei tea. 200.000 eest tuli küünlaid, siis weoriistu (automobiilisi), mille kohta ka wahest wõiks ütelda, et neid tarwis ei ole, kuid sõjawägi wõttis nad endale. Konkreetseid lepingud on tehtud 30. Juunil. Laen taotatakse wäljaweoga, wõib olla saame laenu pikendada.

R. e. Birk pärib, kas käesolew laen mitte ei raskenda selle laenu tegemist, mida meie waluuta tõstmiseks mõtleme teha.

A. Uibopuu näitas kõige pealt, et kui temal, näituseks, 1000 marka laenu tasuda oleks, siis ta mitte 50.000. margalist laenu seks tegema ei hakkaks, nagu seda praegune riigilaen teha tahab. Uibopuu tõendab, et meie seda kaupa eraalgatusel odavamalt saanud oleks, see kaup aga, mis meil nüüd siia tuleb, on kallis. Meile ei anta midagi meie ilusate silmade wastu, waid meie peame silmas pidama, et ameeriklased ja inglased ärimehed on. Ma ei süüdistata mitte walitsust, tähendas kõnoleja, ei ka As. Kogu, waid süüdi on siin meie välisdelegatsioon. See on suure wea teinud. Juba ammu seletati, kui odawalt meie välisdelegatsiooni kaudu kaupa saada wõiksime. Igalt poolt pidime meie kaupa saama. Kuid üks inglane hoiatas meid, et meie mitte oma välisdelegatsiooni kaudu äri ajama ei peaks. Ja meie peame tunnistama, et seda asja meil mitte targalt aetud ei ole. Dekreetide abil ei saa mitte laenusi teha.

Asutaw Kogu peaks siin algatuse oma kätte wõtma ja kas wõi komisjoni walima, kes wäljamaal meie delegatsiooni tegewust rewideeriks. Walitsus on seni meie delegatsioonilt aru pärinud, kuid ta ei ole oma kirjade peale harilikult mitte wastust saanud. Kudas meie saame siis selle järele siinkohal midagi ära otsustada. Kas meie välisdelegatsioon ei mõista asju ajada, wõi... ajab ta neid väga hästi. Tahes ehk tahtmata peame

meie nüüd 20 miljoni dollarise laenu tagant järele kinnitama. Walitsus peab aga kindlaks tegema, et kaup ka hinna väärt on, võib olla, tuleb meil ainult 10 miljoni maksta. Kauba wastuwõtmise juures tuleb kindlaste sellekohane akt teha. Saadetud kauba hulgas olla ka halba kaupa, seda ei tohi meie wastu wõtta. Kuid, mis halb, meie ei tea praegu weel kauba hinda. Kauba ostmise juures on täielikult kalkulatsioon puudunud ja see on lubamata, kui delegatsioon kaupa ostab, ilma, et ta teaks, mis ta maksab. Kui meie sedawiisi asju ajame, siis rikume meie oma krediidi ära. Leping peab kahekülgne olema. Ei tohi siis wekslile alla kirjutada, kui meie oma kohustusi ei tunne. Sarnasel korral on meil raske üleüldse waluutat saada. Kõige selle juures peame aga silmas pidama, et see mitte laen ei ole, waid krediit. Meie ei laena mitte raha, waid meie ostame kaupa wõlgu. Järjekult on A. Kogul siin ainult krediidi lubamisega tegemist. Meie peame ka seda omale selgeks tegema, et meie waluta meie eksport on, et meie ainult sellega wäljamaal oma kohustusi maksta wõime, mis meil wälja wedada on. Teeme meie selle laenu, siis on karta, et meie elu wiieks aastaks seisma jääb. Kuid see ei ole siin mitte lihtne laen, mida harilikult pikendada saab, waid meie anname siin wekslid wälja, ja kui kord need wekslid tasuta tulewad, siis tuleb meil suuri ja raskeid kontsessioonisi teha.

Rahaminister Kukk: Meil on kahe müüjaga tegemist: 1) Amerika abiandmise komiteega ja 2) Amerika liikwat-siooni komiteega. Pakkumised müügi asjus tehti nende poolt juba Märtsi kuul. Asja ajab meie poolt aktsiaselts 'Revalis', kelle liikmeteks meie delegatsiooni liikmed on. Kuid „Revalisel“ ei ole muud õigusi, kui need, mis walitsus tale annud on. Protsentisi peame meie maksma 450.000 dollarit, mis poolaasta kaupa maksetakse. Inglismaale on meilt saadud kaupade eest juba metsa ja linu saadetud, mis protsentide tasuks läheb.

Kaub. minist. esit. Raud: Kaup on kõigiti rahuloldaw ja läheb peaaesjalikult

meie sõjawäe warustamiseks, mis meile ühtlasi wõimalikuks teeb mõneks ajaks sunniwõtmised ära jätta ja waba wiljamüügi wõimaldab. Et kaup halb ja rikkiläinud oleks, nagu ajakirjanduses ja muidu jutud liiguwad, on täitsa tuulest wõetud, sest 700.000 puudast jahust on ainult 7.000 puuda laewa põhjas rõskuse pärast halwaks läinud. Kuid see on niisugune wäike protsent, mis ei ole jutu wäärtki ja pealegi ei tule meil selle eest mitte täit hinda maksta.

R. e. Ipsberg'i huwitab, kas ka raudteematerjaali uues kaubas on.

M. Raud: 1.700.000 dollari eest on raudteeropaid tulnud.

R. e. Ipsberg leiab, et niiwiisi mitte waluutat ei tõseta.

Nii siis lühidalt Eesti Asutawa Kogu läbirääkimised Amerika laenu kohta. Sellest paistab wälja nagu oleks Eesti walitsus osa sellest Amerika sõjamonast laenu teel kahe nimetatud Amerika ametliste asutuste käest ostnud, mis siit kord sõjawäe tarwitada Prantsusmaale saadeti. See on ju kõik wäga hea, kuid küsimus tuleb, kas on kõik see wiiekümne miljoni dollarine kraam nimelt nii tarwilik, et Eesti walitsus seda oma ajaloo kõige tähtsamal silmapilgul ostab? Siin Amerikas müüb walitsus sarnast sõjamaterjali alla poole hinna. Siin müüakse sõjawäe tarberiiastasi ja masinaid ühe kolmandiku hinna eest wälja. Kas ostis Eesti walitsus seda samasugustel tingimistel? Kui nii, siis on hea küll. Kas ei oleks Eesti rahwale palju tähtsam siit põllutöö masinaid, terast, rauda, ja sarnaseid tarbeaineid osta, kui küünlaid, automobiilisiid ja materjali ilma milleta läbi võib saada? Mõni kuu tagasi tuli Estonia toimetaja juurde keegi Amerika äri agent ja tegi ettepaneku, et meie ostaksime tema läbi Liqitationi komitee käest wedurisi, traati, jne. laenuks Eesti walitsusele, tingimistega, et kui materjal pool hinda maksab, et siis Eesti walitsus täie hinna selle eest maksaks ja meie temaga kasud pooleks jautaks. See näitas meile rahwa nülginine ja meie lükkasime selle hiilgawa ettepaneku tagasi.

Kui nüüd Eesti walitsus 20. miljoni dollari eest Amerika sõjamaterjali ostis, siis pidi ta selle poole hinna eest saama, ja odavamalt kui wiie protsendiga, nagu ta seda saanud on. Meie toimetus ulatab Eesti rahwa tegelastele selles asjas oma kätt ja lubab kõike tarwilist toetust siit poolt et selles asjas selgust saada, meil on siin kerge seda teha.

Estonia toimetusele näitab see laen tume ja meie omalt poolt saame kõik tegema, et iga pimedate tegewuse peale tõsisist walgust heita. Meie ei soowi milgi

tingimisel, et Eesti rahwas nüüd oma iseseiswuse alguse hommikul kohe mõne üksiku bürokraadi ehk walitsuse pailapse ohwriks langeks. Meie oleme Eestile siit laenusaaamiseks eeltööd teinud, kuid tumedad bürokraatlikud wõimud tegid meile ärakirjeldamata takistusi. Meie kirjutasime waremalt ja kordame seda weel nüüd, et meie Ühisus ja terwe Amerika Eesti seltskond ei luba et Eesti walitsus siin ilma meie teadmata asju ajaks. Meie tunneme sinseid olusi paremine ja teame kus õigus ja ülekohus peitub. Meie nõuame walgust ja õigust oma kodumaale!

Amerika Eesti Ühisuse raske ajajärk.

Räesolewa Septembi kuu 29. päewast on aasta sest saadik mööda, kui Amerika Eesti Ühisuse nurgakiwi sai seitsme New Yorkis elawa kodumaad armastajat eestlase poolt pandud. See oli üks tume ja tormine ajajärk. Kõik mis sel ajal Amerika eestlased oma kodumaast kaudselt teel kuulsid olid kohutawad ja igat lootust purustajad muljed. Näitas nii nagu oleks enamlaste kommunistuse leek kõike seda, mis aga tal teel eel seisis maha põletamas. Suuremalt osalt kõik Wenemaalt Amerikasse rännanud koloniid olid enamlaste wõrgus, kes seda uut usuõpetust „rusutud” maailmale kuulutasid. Kõik Eesti seltskondlik liikumine oli täitsa selle mõju all, ja meie kuulsime „seltsimehi” igas east side „meeting-halli’s” Leninide ja Trotskide kannupoistele siin hosianna laulmas. Punased paelad rinnas ja punased sõnad suus, nii karjusid meie wäikse Eesti tööliste ninamehed igal pool werd ja „burshuide” halastamata häwitust.

Näitas nii nagu oleks ju nuga iga mehe kõri kallal, kes aga julges arwustawa sõna enamlaste hullustuste wastu ütelda. Näitas nii, et kogu Eestimaa oli enamlaste ikke all ägamas. Olid ju Trotskid ja Leninid nende täies wõimus proletarilist paradiisi rajamas. Olid isegi weel Saksa sõjasalgad ja parunite Landeswehr Eestimaad rüüstamas. Ühislaste wõidust ei tohtinud weel keegi hingata.

Igal pool lauleti „elagu enamlasted ja sakslased” sest olid nad ju tol ajal mõlemad ühed ja needsamad wõimu apostlid. Sellel meeleäraheitlisel silmapilgul, oli seitsmel kauemat aega Amerikas asuwal eestlasel — kõik ise töölisel — julgus kokku tulla ja nõu pidada kudas kergemini keerulist ja tumedat Eesti rahwuslist küsimust selgitada. Amerika awalik arwamine oli ju eestlasi nagu ka teisi Wenemaalt rännanud rahwusi sakslaste kasude kaasaitajaks tembeldamas, sest, et nad ju igal pool Trotsky-Lenini Saksa rahulepingut kui paremat elu ewangeliumi heaks kiitsid. Sel tumedal ajal leidus Amerikas seitse eestlast, kes teisite mõtlesid kui sakslased ja enamlasted. Nimeetatud seitse kogusid pühapäew 29. Sept. 1918 aastal kuhugi muusika saali nurka ja tegid otsuseks ühte Amerika Eesti Ühisust elule kutsuda, et puhtas edu mõtelises rahwuslises waimus Eesti rahwa wabaduse püüete eest nii palju siin uues ilmas wõidelda kui wõimalik, ja näitas et kõik eestlased ei ole sugugi sakslaste ja enamlaste pilli järele tantsijad, waid et nad palju wabamalt ja rohkem iseseiswalt wõiwad mõtelda. Estonia lugejatele saab huwitaw olema selle esimese koosoleku protokollit teada, mis järgmiselt käib:

„New Yorkis, 29. Septembril, 1918 a. olid kokku tulnud 7 suguwenda ja nimelt: I. Narodny, J. Sarei, Otto Käparin, Jakob

Laht, August Wenzel, Juri Copelman ja Chas. Murley, et läbirääkida esiteks, kudas teesi leida, et Amerika rahwa ees tühjaks teha arwamist, nagu oleks kõik eestlased enamlaste programmi järelkäijad ja ühes sellega Saksa politika toetajad; teiseks, kudas Amerika awaliku arwamise peale mõjuda, et kui ükskord rahutegemine tuleb, siis Eestimaa iseseiswaks wabariigiks saaks tunnistatud; ja kolmandaks, teesi otsida, et siinsete enamlaste eksi õpetustele tõkkeid teha. Läbirääkimiste järele otsustadi uut Eesti seltsi „Amerika Eesti Ühisus” elule kutsuda, kes eemal nimetatud sihtide kättesaamiseks A) Amerika ajakirjanduse poole pöörab, et selles ülesnäidata, mis suurem osa eestlasi soowiwad, ja et New Yorkis asuw wäike enamlaste selts sugugi kogu Eesti rahwa püüdeid ja tahtmist ei esitele, waid et suurem osa Amerika Eesti töölisi selles täieste erapoole tud on; B) et Eesti ajutise walitsuse ehk selle asetajatega kirjawahetusesse astuda, nende käest juhatust ja materjali pärida ja õiges sihis kogu kodumaa ja rahwa kasuks siin tarwilisi sammusi teha.”

Selle esimese nõdra sammuga peale toetades astus Ühisus Eesti ajutise walitsuse asetaja prohwektor A. Piip’iga Londonis kirjawahetusesse ja nii siis oli nurgakiwi pandud. Ülesehitamine selle peale oli pikaline ja raske, sest Ühisusel tuli enamlaste wastutõotust ja ägedust wälja kannatada, Wene bürokratide intrigeid wastu wõidelda ja mitmete pimedate isikliste õnneküttide omakasu püüetele tõkkeid teha. Ühisusel ei olnud raha, ega wõimalust kuskilt poolt toetust saada, ja liikmete arw oli wähepoolne. Eesti kunstlajana Maria Mieler ja isand Laht aitasid Eesti laulukoori elus hoida, kaks-korda kuus lauluharjutusi pidades ja paar wähemat pidu toime pannes.

Ühisuse teine tähtsam samm oli ajakirja Estonia asutamine, kes senini kui selle healekandja on ilmunud. Nagu tun tud, on sarnane ajakirja wäljaandmine kulukas ja raske. Estonia suuruse ajakirja wäljaandmine Amerika kuukirjadega wõrreldes, tuleks wähemalt \$1000. kuus maksma. Seda summa ei olnud noo-

rel seltsil kuskilt wõtta. Kuid hea tahtmine, rahwusline waimustus ja ohwri meel on seda aidanud senini korda saata, ehk küll toimetusel oma kindel korter puudus. Sai katsutud ühel ja teisel teel ajutist asupaika leida, kuid see ei õnnestanud. Ühisus kannatas raskest kindla korteri puuduse pärast.

Nüüd on wiimaks Ühisusel korda läinud omale iseseiswat peawarju saada, ja nimelt korteri, mille peale mitmed teised rahwused wõiwad kadedad olla. Oma korteriga oleme lahtise waimlise akna tõsise Amerika kirjanduse ja kunstlise elu sisse awanud, ja meil on sellega oma wäike kunsti tempel, kust tulewikus mõndagi tähtsamat ühiselulist sammu waba Eesti ja Amerika waheliseks tutvustuseks wõime korda panna.

Amerika Eesti Ühisus ja Estonia toime tus on sellega siis tähtsa tulewiku tee lahkmel. Meie awame nüüd awaralt akna waba ja suurepäralise Amerika waimu elusse, näitame oma wäikse kodumaale uue ilma intellektualisi rikkusi nende õi getes wärwides. Meie ees awaneb idealik aga mitte ärilik uus ilm. Suurem osa Amerika eestlastest on raskustega wõideldes oma elu algama pidanud, ja majandusliste pigistuste tõttu wõimetu leidnud niihästi Amerika waimlist külge tundma õppida. Nende arwates on Amerika ainult äriajamise maa. Amerika ei ole sugugi ainult äri ahne ilm, waid siin on oma sügawad waimlised küljed, mis suurema osa wõeraste rahwuste kolonidele jäedawalt tundmataks jäewad.

Meie oleme nüüd oma raskest ajajärgust ülesaamas, ja astume julgeste lootusrikkama tulewiku wastu. Eesti wabariigi makswaks tunnistuse ja selle seaduslikkude esitajate Amerikasse tulekuga algab meil koguni uus ajajärk. Meie saame siis niihästi Amerika Eesti kaubanduse, tööstuse, ja ühiselulise läbikäimises mõjuwat rolli mängima. Meie saame kartmata ja ilma ühegi parteita meie ja Amerika walitsuste sammusi arwustama, kiitma ehk hukka mõistma, nii nagu tõe seda nõuab. Meie premiis on ainult, Eesti lipp.

Maaküsimus ja Asutaw Kogu.

„Postimehes” arutab keegi „põllumees” maaküsimust seletades, et ta üks tähtsamatest Eesti rahwa elu küsimustest on. Ta seisab just rahwal ligemal kui palju teisi n. n. esimese järgu küsimusi. — Maaküsimuse otsustamisel tahab rahwas heameelega ise sõna kaasa rääkida ja on sellepärast meie poliitilistel koosolekutel maaküsimuse kohta alati rohkeste sõnu wõtnud.

Asutawa Kogu maakommissioni liige Lehtmann kõneleb maaküsimuse kohta Asutawa Kogu koosolekul 1. Augustil:

„Rahwas ootab Asutawalt Kogult põnewesega maaküsimuse otsustamist, kuid saab aru, et selle küsimuse otsustamine kerge ei ole ja aega nõuab. Rahwas lebib sellega, kui ta teab, et maaküsimus lõpuks siiski otstarbe kohaselt lahendatud saab.

Nüüd on, nagu teada, maaküsimus Asutawas Kogus nõnda kaugel, et erikomisjon maaseaduse eelnõu juba kaks korda läbi on harutanud ja kahel lugemisel wastu wõtnud, mis kõigi erakondade esitajaist koos seisab. Wahepeal on eelnõu ka seadusetundjate alamkomisjon läbi katsunud. Praegu on eelnõu maakomisjonis kolmat korda läbiharutamisel ehk, nagu öeldakse, kolmandal lugemisel. Peale kolmandama lugemise läheb ta Asutawasse Kogusse, kus ta uueste harutamisele wõetakse ja kolme lugemise järele kinnitatakse. Kui maaseaduse eelnõu komisjonis kolmat korda wastu on wõetud, siis on tal esimene tähtis järk seljataga. Tal on siis juba teataw ilme mis tale ka Asutawas Kogus jääb. Nüüd tekib küsimus: kas ei oleks õige, enne eelnõu A. K. kätte andmist tema kohta weel rahwa healt kuulda saada? Kas ei tuleks selleks komisjonist läbikäinud eelnõu awaldada kõigis ajalehtedes, isegi, wõib olla, lendlehtedena laiali saata seltsidele ja teiste korraldustele tutvustamiseks, harutamiseks ja seisukoha wõtmiseks? Selleks samaks otstarbeks wõiksid erakonnad oma poolehoidjate koosolekuid ära pidada, kus selguks, kudas rahwas eelnõuga rahul on.

Nõndawiisi saaksid rahwaesitajad oma walijate arwamisi wärskelt kuulda, mida nad tuluga siis ära katsuda wõiwad, kui eelnõu Asutawas Kogus harutusele tuleb. Nõnda sünniks eelnõu otsustamine rahwa otsekohesel osawõtmisel ja tagajärjed peawd siis juba ilma pikema jututa wastuwõetawad olema, kuna muidu ehk weel ütelda wõidakse, et — esitajad tegid, kuna rahwas palju kaasa rääkida ei saanud.

Sarnasel eelnõu harutamise wiisil tuleks küll eelnõu mõni nädal hiljem As. Kogus harutusele kui muidu, kuid — see ei tähendaks midagi, kui asi selle läbi wõidakse. Maaseadus on sedawõrd põhjapanew ja tõsine, et tema otstarbekohase läbitöötamisega mitte ilmaaegu ruttama ei peaks.”

„Kes rahwa seas liigub, see teab, kudas maaküsimuse otsustamist oodatakse, seda teawad wäga heaste ka maaliitlased.

Kui meie nüüd waatame, kui palju seda maal on, siis leiame, et üks miljon dessatiini ümber kõlblikku maad on. Kui meie keskmiseks talu suuruseks wõtame Põhja-Eestimaa keskmise talu, mis keskelt läbi 25 des. suur. Mõnes rohkem, mõnes vähem, kõigub aga 50 des. ümber. Arwame, et meie oma uutele taludele 25 des. kõlblikku maad saame, siis saame 50 tuhat talukohta.

Sellest maast on põldu ligi 360,000 dessatiini, nii tuleks iga uue talu peale umbes 9 dessatiini põldu. Need oleks igatahes talud, mis päris elujõulised on. Et siin nüüd teiste tööjõudu eksploateerida igatahes ei saa, siis tuleb oma perega töö ära teha. Kui meie edasi läheme talude arwu juurde ja küsime, kas sellest jätkub maasoowijate janu kustutuseks, wõi on neid liiga palju. Siin toodi ette, iseäranis maaliidu poolt, osalt ka rahwa erak. poolt, et maatahtjaid selleks ei jätaku, et nad ei suuda seda maad harida. Kuid tegelik elu näitab, et meil iga mõisa peale mitu korda rohkem tahtjaid on kui meie neile anda suudame. Kui meie wõtame arwu, siis näeme, et mõisades elab meil praegu 56.470 inimest. Meie teame, et meie perekonna keskmine suurus on

4—5 hinge, nii elaks meie mõisades umbes 12.300 perekonda. Kui meie seal arwame umbes 2.000 mõisa kirjutajate, omanikkude ja walitsejate peale, siiski jääb meil umbes 10.000 perekonda mõisades üle, kes maad tahawad saada, ütelda, et nad maad saada ei taha, keegi ei saa. Seega on 10.000 kindlat maatahtjat. Siis wõtame weel wäikemaapidajad, neid on meil Põhja-Eestis 14.419. Nende maa on wähem kui 15 dessatiini. Neile tuleb kõigile maad juurde anda. Kui meie Lõuna-Eesti, siis weel maata mehed juurde arwame, siis ei jatku meil 40—50.000 talust ja meil tuleb weel edasi minna oma maa-reformiga.

Uute kohtade warustamine tarwilise inwentaariga ei ole ka nii wäga raske, kui mõnelt poolt arwatakse. Maatahtjatel on seda osalt omal ja osa saadakse wõerandawatelt mõisadelt. Nii et ka inwentaari küsimusest wõiksime üle saada. Siis toonitati seda, et olla maapank ja ei teata, kas see maapank hakkabki laenu andma. Kas hullemaid asju wõib weel olla, kui pank, millele ülesandeks tehakse laenu anda, seda mitte tegema ei hakka; maapanga kohta tuleb eriseadus, seda seadust ette pandud ei ole.

Mõisad tulewad kohe üle wõtta, siin ei saa teist seisukohta wõtta. Seda toonitas komisjoni koosolekul esialgul isegi maaliit.

Tükeldamise kohta räägiti siin, et põllu-töoministeerium on suutnud 76 mõisat ära tükeldada. Igaüks teab, mis ajal tükeldamine algas ja et meil ei olnud tööjõudusid. Praegu on 271 mõisat ja karjamõisat üle wõetud ja nendest on lõpuliikult planeeritud ja saawad lähemal ajal wälja antud 76 mõisat. Meil on wähe tööjõudu olnud, aga kui kõik tööjõud kokku wõtta ja sinna juurde weel arwata jõud, mis meie sõjawäljalt kätte wõime saada, siis wõiksime tööle panna 20 wanemat ja 50 nooremata maamõetjat. Nagu tööpraktika meile näitab, suudaksid 20 wanemat maamõetjat ühe aasta jooksul 240.000 dessatiini maad ära planeerida. Ja kui meie niisuguse tööjõuga töötaksime, siis kestaks planeerimine maksimum 4 aastat. Need on kindlad arwud, mida meie

tehnikaosakond wõimaldab, aga tehnika osakond arwab, et wõimalik on weel maamõetjaid juurde saada ja üks weerand sellest ajast wõita, nii et meie wõiksime kõik töö 3 aastaga ära teha. See on meie wõimise piirides, kui meil tõeste maaprojekt läbi läheb ja maa riigi kätte wõetakse.”

Edasi kõneleb hra Lehtmann pikemalt talude korraldamise üle.

Amerika Eesti Ühisuse liikmed ja Estonia toimetused on niisamuti huwitatud maaküsimuse otsustuses, sest meie eestlased oleme selles täieste hommikumaalased, et meie kodumaa maatüki kui ühe püha traditsiooni peale waatame. Maa meile eestlastele ei ole sugugi kaubandusline ehk äriiline küsimus ehk surnud asi mille peale meie ainult oma elumaja ehitame, waid ta on üks elaw hingeeluline tingimine. Maa eestlasele on elu ja õnne sümbol. Meie oleme huwitatud põllu küsimustes hingeliselt, mitte üksi majandusliselt, sellepärast on maa küsimus meile nii ülitähtjas.

Meie arwates peaks Eesti wabariigi walitsus ja Asutaw Kogu wõimalikuks tegema igale eestlasele wähemalt ühe wakamaa osa maad omal kodumaal omandada, et selle peal elu wiimased tunnid mööda saata, kuigi elutingimised meile wõimatumaks tegid kodumaa pinnalt eemal eluülespidamist leida. Selleks peaks kroonu ja endiste parunite mõisad ilma tükeldamata nii kaua peetud saama, kuni walitsusele nõudeid tuleb, sellest tükkisi wälja müüa. Taludele peaks wõimalikuks tehtama maad tükidena müüa wõima, nii et sellega wõersil elawatele eestlastele wõimalust anda seda osta, rentida ja omale majad sinna ehitada. Sarnane tükeldamine oli endisel ajal päris wõimata, sest et mõisnikkude kredit selts seda ei lubanud. Meie arwame, et mõisnikude ja kroonu mõisade maad peaks nii kaua ühes tükkis põlluteadlastele wälja renditama, eeskujuliku majanduse harimiseks, kuni põlluminister tarwiliku leiab neid tükidena soowijatele wälja müüa. Maa müügi tingimised olgu kerged, wähemalt wäikse põllu-

meestele. Niisamuti on soovitatav, et keegi isik rohkem maad ei omandaks, kui, näituseks 500 wakamaad, ehk selle ümber. Kuid oleks tingimata tarvis, et igas

maakonnas vähemalt 10 endist mõisat lõhkumata riigi omaks jäetaks, et sellega suuremaid põllu harimise katseid toime panna.

Wiimased uudised.

Kurb sündmus Eesti sõjawäes.

Nagu Eesti ajalehed teatawad, tulid 10.—13. Juulil Tartu 2. diviisi tagawara pataljonis esimene kurb sündmus ette, kus mõned nooredmehed, enamlaste sala ässitusel mässu katsusid korda saata. See sündmus oli nii tõsine, et mitmed peasuüdlased sõjakohtu poolt surma mõistetud said ja terve polgu ees maha lastud. Sündmus äritas seltskonda nii palju, et sotsialrevolutsionärid Asutawalt Kogult selle kohta awalikult aru pärisid. Sõjaminister Strandmann wastas, et selleks on uurimise komismission asutatud, kelle ülesandeks on küsimust selgitada, ja selletust nõuda, miks rahwawäelased wastu hakkasid. Sõjawälja kohus on seaduse järele talitanud ja otsusi teinud.

Eesti mässu katsete kohta teatab kindralstaabi ülem, polkownik Soots järgmiselt:

„13. Juulil s. a. said Tartu sõjawälja kohtu alla 32 teise pataljoni rahwawäelast antud, kes teiste pataljoni rahwawäelaste keskel kihutus tööd sõjariistus väljaastumiseks õhutasid, ise sõjariistus mässu alustasid ja pataljoni sõjariistade ladu rüüstasid. Sõjawälja kohus mõistis 22 rahwawäelast surma, nendest 2 poomise, 20 mahalaskmise läbi, ja 10 rahwawäelast kuni põhjaliku uurimise lõpetamiseni wahi alla. Kohtu otsus on eile (14. Juulil) kell 2 päewal terve pataljoni juuresolekul täide saadetud. Praegu on kord ja meeolelu pataljonis hea.“

Asutaw Kogu on praegu iseäralise komisjoni nimetanud seda sündmust põhjalikult järele uurima ja siis teatust andma. Nagu awalikuks tuli, olid nimetatud isikud enamlaste waimus sõjawäes mässu õhutamise ja arwatawaste olid nad enamlaste agendid.

Wiljasaak Eestis.

Meile kirjutatakse 19. Juulil kodumaalt: „Eesti põllumehe rinda paisutab lootus tänawuse hea lõikuse peale. Pea kõigel pool Eestis, kuhu silm ulatanud, on talija suwewiljad ilusaste kaswanud. Rukki lõikus jäeb tänawu aasta hiljemaks kui muidu, sest, et rukkid alles Juuni kuu lõpul ja Juulil õitsesid. Waewalt wõib loota, et uudise leib meil Septembri kuu algul turule jõuab.

„Suwewiljad on suurelt osalt igal pool põldudel ilusaste lokkama lõõnud. Lopsakalt kaswawad ka aiawiljad wõidu tua taga, mida tänawu igas aias näha wõib. Mõnes kohas wõib koguni põldudel tubaka istandusi näha, mis näitab, et suitsumehed suitsu nälja kõrwaldamiseks tänawu tubliste hoolt on kannud. Wiljapuu aiad on rikkad õunadest ja marjadest, nii et ka nende saak tänawu mitte wäike ei ole.

Hans Pöögelmann surma saanud.

Nagu „Sotsialdemokraat“ teatab, on Hans Pöögelmann Luugas ära tapetud. Ühede teatete järele olla ta shrapnelli kildudest haawata saanud, kui ta wäerinda waatama sõitis, sest ta oli ju wõimukas Eesti enamlaste wäe juht, kuna teised teated puhuwad, et ta oma seltsimees tale kuuli pähe saatnud.

Enne olnud enamlastel kuus Eesti polku Petrogradi ja Pihkwa wäe rindadel, nüüd on nende arw nii wäikeseks kujunenud, et ainult üks polk järele olla, ja suurem osa mehi sellesgi olla soomlased ja lätlased. Wiimaste Pihkwa wõitluste järele olla korruga kaks Eesti polku endid wangi annud, suuremalt osalt selle tõttu, et enamlaste nendega pahaste ümber käinud ja paha toitu annud.

Eesti „skandal“.

Nagu igas riiklises elus, nii ka Eestis on juhtumisi ette tulnud, mis ägedaid waelulisi Asutawas Kogus on sünnitanud. Üks neist silmapaiswamatetest Eesti wabariigi „skandalidest“ oli siseministri Oinas'e kahtlustus, et ta omal ajal enamlaste agendi Kingseppaga sala läbirää-

kimisi toimetanud ja pealegi mitmed nõudlad oma korteris peitnud. Nimetatud juhtumine sünnitas nii palju ärewust, et siseminister Oinas ametist lahkus ja ta asemele Wabariigi prokurör Aleksander Hellat — sotsial demokraat — walitud sai. Sellega siis lõppes ärewus ja olud on jälle loomulikus seisukorras.

Eesti wahekord wenelastega.

Eesti wahekord enamlise Wenemaaga on õigejooneline ja selge. Enamlased on meile ja meie noorele wabadusele kallale kippunud, meie oleme ennast kaitsema pidanud ja oleme seega enamlastega sõja seisukorras.

Segane algusest peale on meie seisukord aga selle Wene rahwa kihiga olnud, kes Wenemaal praegu enamluse wastu wõitleb ja Wenemaad uueste üles ehitada tahab, mille osa põhja-armee nime all meile tuttaw on.

Kui meie wõitlust enamluse wastu algasime ja weel wäga nõrgad olime, siis pidime iga seltsilisega leppima, kellest wähegi toetust loota oli selle suure üljõu wastu, mis meile enamluse jõud peale laenetas. Ja selle wastu wõitles ka Pihkwas asuw põhja-korpus. Et sinna korpusesse õige palju meile waenulisi Balti Saksa ollust kogunes, siis oldi meil juba algusest peale selle korpuse tegewuse sihtide kohta weidi umbusklik, kuid meie laskime tema riismed Pihkwast siiski Eestimaaile taganeda, siin hoolitseti nende eest ja nad said wõimalust ennast uueste wõitluseks korraldada. Korpuse wiibimine Eesti pinnal jättis nii mõnegi paha mälestuse järele ja kõik hingasid kergemalt, kui ta lõpuks üle Narowa läks ja enamlastele pealetungima hakkas.

Meie ülemjuhatusel all, meie ja ingerlaste tegewal kaasabil oli korpusel sõjalist õnne Gatshina ja Pihkwa sihil ja wõitlus ühise waenlase wastu näis wõitlejaid ligindawat. Kuid mida ligemale enamlaste langemine ja sõja lõpusihi kätte saamine tuli, seda küsitawamaks läks wahekord. Üksikud Wene teenistuses olewad ohwitserid ei salanud oma

waenulikkust Eesti Wabariigi wastu ja oli lausa ähwardusi kuulda, et selle järele kui enamlusega walmis saadakse, ka meile „näidatakse“. Niipea kui wähegi jalgu alla saadi, hakatigi kaassõduritele, ingerlastele „näitama“. Kõige selle „näitamise“ tagajärg on, et „näitajad“ enamlaste ees taganema on hakanud ja jälle meie piirile lähenewad. Uueste kerkib küsimus päewakorrale, kas wõib Eesti, selle järele, mis ta waheajal Landeswehriilt näinud, sõjariistus salkasi, kelle seas üsna rohkeste Balti mehi ja kes oma waenulikkust meie iseseiswuse wastu ei warja, uueste tarwilisel korral oma piiridesse lasta?

Waheajal on peale põhja-korpuse wenelastel weel Wene ülesehitajate suuremad jõud Koltshaki ja Denikini wägedest rohkem päewakorrale kerkinud ja nende kõikide waimliste juhtidena Pariisis töötawad Wene emigrandid, tsariaegse Wenemaa esitajad, kes rahukonwerentsil Wenemaa uueste ülesehitamise sihil tööd teewad. Nemad kõik on rohkem ja rohkem oma õiget nägu näitama hakanud. Ja see nägu on waenulik Wenemaalt lahkulöönud wäikerahwastele. Wenemaa uueste ülesehitajad unistawad sellest, kuidas kõiki rahwaid, kes wahe ajal ennast Wenemaa mudast on jõudnud wabastada ja omale kodus teatawat uut kodu luua, uueste selle ülemwalitsuse alla tagasi seada, kes nii hiilgawalt on näidanud, et tema täitsa wõimetu on oma maal niisugust korda luua, mille nimel liitlased sõjariistad wägiwalla wastu kätte wõtsid. Ja Wenemaa endisest wälisest suurusest pimestatud, usub osa liitlasi, wõi näib seda vähemalt uskuwat, et see neile ja

Europa rahule kasuks oleks, kui kümnete miljonite kultuuri-inimeste saatus uueste habemega poliitiliste laste kätte antakse. Ei taibata mitte seda lihtsat tõde, et see kõigile hädaohtlik on, suurt jõudu kokku kuhjata ja selle jõu juhtimist poliitiliselt maha jäenud rahwa kätte usaldada.

Kui see veel kellegile selge ei peaks olema, siis teeb seda selgeks iseloomulik wahejuhtumine Oudowas Eesti toitlusministeeriumi esitaja Lauritsega, millest meie eilases lehes jutt oli.

Põhja-armee juhataja kindral Rodjanko avaldas hiljuti seletuse, et temal poliitikaga midagi tegemist ei olla, waid ainult wõitlusega enamluse wastu. Ja oma päewakäsus keelab ta ise ära kõigile wäseljataguses olewatele üksikutele ametnikutele ja sõduritele, igasuguse hõerumise eest Eesti wastu hoida. Ei tohtida muud, kui tänutundmusi Eesti wastu olla, kes põhja-armeele wõimaluse annud ennast korraldada.

Mis peab mõlemist neist seletusest arwama, kui sündmusi ja tõe asju tähelepaned?

Põhja-armee juhataja laotas ingerlaste rahwuslise wäeosa ära. Tema lasi neilt sõjariistad ära wõtta ja tarwitas otse tsaariaegset rahwuslist surwet kaaswõitlejate wastu. Kui see mitte politika ajamine ei ole wõitluse rinnal, mis see siis on? Ja ta oli õige mõistmata politika, sest selle tagajärjeks oli ingerlaste lahkumine wäerinnalt ja põhja korpuse taganemine.

Ia mis kõneleb Oudowa sündmus?

Tänutundmise asemele astub kõige toorem sõim ja waenulikkus nende wastu, kes oma were ja wara ohwritega sarnastele kommandantidele wõimaluse on annud oma kohtadele asuda. „Meie näitame warsti teie kartuli-wabariigile!”

See on Krölowi walm hundist ja kurest. Eestlane (kurg) tõmbab enamlusekondi hundi (wenelase) kurgust wälja — ja nüüd tahab peastetu tema pead otsast ära hammustada, kirub „kartuli-wabariiki”, kes oma kartulitega ja jahuga temal hinge sees on hoidnud.

Saame näha, kui wali kindral Rodsjanko karistus Oudowa kangelastele on. Meie ei taha naljalt selle karmuse sisse uskuda, sest Oudowa sündmus on, nagu üks kana muna teise sarnane, sarnane nende sündmustega, mis kindral Rodsjanko ise Ingeris toime pani. Ingerlased wõtsid Krasnaja Gorka, Kroonlinna ja Peterburi wõtme ära ja tasandasid teed põhja korpusele Peterburisse. Tänu täheks selle kangelase teo eest hammustati Ingeri wäeosal pea otsast ära, häwitati tähtsas ühine wõitluse üksus kõige suurema „poliitilise tarkusena”.

Mis õpiwad sellest Eesti välispolitika juhtijad? Mis peaksid sellest liitlaste mõeduandwad mehed õppima?

Eesti välispolitikale tõuseb rutuline kohus wahekorda wenelastega põhjalikult selgitada.

Ja liitlased peaksid niisugustest wahejuhtumistest nägema, et see päris wõimatu on Wene poliitiliste tegelaste sõnu uskuda, nagu hiljuti Mandelstami seletusi et Eesti uueste sündinud Wenemaa föderatiiv-osana oma tsiwilisatsiooni kõige suurepäralisemalt kosutada wõiks ja temal mitte tarwidust iseseiswuseks ei olla.

Kui ka niisugused seletused Wene intelligentsi poolt õiglasest südamest tuleksid, siis ei ole neil mingit wäärtust, sest see kerge Wene intelligentline koorekiht ei ole ilmiski suutnud Wenemaa saatust juhtida. Seda on alati juhtinud kas wõerad õnnekütid wõi oma toores suurhulk. Tsaari aegus juhtisid Wene asju peaaasjalikult sakslased, nüüd enamlaste aegus juudid, lätlased ja teised wõerad pimedate Wene hulkade abil.

Uut Wenemaad, mida liitlased kawatsewad üles ehitada, juhiksid jällegi sakslased, nende kukutamisel uueste tumedad hulgad wõeraste õnneküttide eestwõttel.

Missugused wäljawaated siit Europa rahulikule edenemisele awaneksid, seda ei ole raske ette näha sellele, kes näha tahab.

A. J.

EELTRADE.

26. Oktobril, s. a., paneb

Eesti, Läti, Leedu ja Ukraina Nelja rahva Ühisus

Ühise, suure piduõhtu

Carnegie Hallis, 7 Avenue ja 57. Street, New York

toime. Eeskawas on rahvuslikud ettekanded kõikide rahwuste poolt.

Amerika Eesti Ühisuse tegewus.

Et tarwilisi külisi Estonia wäljaandmises katta, siis otsustas Amerika Eesti Ühisus oma wiimasel koosolekul 50 centi kuu maksu igale liikmele kohuseks teha. Ühisuse tegewuse kulud kodumaa aitamiseks ja Eesti wabariigi rajamiseks siit on wõrdlemisi wäiksed olnud, kuid siiski on tarwis trüki, markide, telegrammide ja sõidu kulud kanda, mis kaunis suured summad wälja teeb.

Estonia toimetaja on kuukirja wäljaandmist ja kirjutust senini ilma ühegi tasu nõudmata toimetanud, ja on isegi nüüd oma studio 149 East 19 St. ilma maksuta toimetuse tarwituseks annetanud. See kõik raha peale arwates teeks umbes \$300. kuus. Kuue kuu jooksul oleks Estonia toimetus ühisusele, kui meie ainult \$200. iga numbri kirjutuse ja toimetuse rehkendamise, \$1200 maksnud. Ühele isikule on raske seda wälja kanda. See on suur ohwer küll. Ühisuse liikmed peawad nüüd omalt poolt trüki kulud kanda aitama, see on kuu maks 50 centi, mis wõrdlemisi õige pisike on. See kõik on ainult ajutine tingimine.

Et praegusel ajal veel awalik kaubandus Amerika ja Eesti wahel awatud ei ole, siis on raske Estoniale kuulutusi saada, mis edespäi kulud kannab. Teiselt poolt abi meie ei tarwita.

Tulewaste trüki ja telegrammide kulude katmise aitamiseks soowib Ühisus ühe muusikalise ja dramaatilise Eesti edenuse Nowembri kuu algul suurel wiisil toime panna, näitemängu, laulu ja teiste äratawate ettekannetega. New Yorgi eestlased on wõrdlemisi tuimalt oma parematest kirjanduslistest ja kunsti ettekannetest siin osa wõtnud, mille põhjused senini mitmesugused olid. Meie nõuame nüüd igalt eestlaselt rohkem elawust ja osawõtmise ülesnäitamist oma wabariigi üles ehitamise heaks. Meie nõuame, et Amerika eestlased meie tegewuse tähtsusest aru saawad ja seda kaasa aitawad.

Eeltulewa talwe jooksul saab Estonia toimetus Ühisuse liikmetele rahwushari-duslisi õhtaid ja ettelugemisi Y. M. C. A. ruumides näitekunsti, muusika, teaduse ja kaubanduse üle toime panema. Palume kõiki soowijaid endid selleks nüüd aegsaste üles anda.

Laulukoori harjutused algawad nüüd esimese oktobri kuu esimese pühapäewa õhtuga kell 7 Y.M.C.A. ruumides 215 West 23 St. Eesti kunstlauljanna Maria Mieler-Narodny juhatusel, nagu ennegi ja palume kõiki lauljaid endid kas koori asjaajaja isand J. Laht'ile üles anda ehk kohe harjutusele tulla.

Eelnõu Kongressile.

66th Congress, 1st Session — H. R. 9318.

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES, September 16, 1919.—Mr. LaGuardia introduced the following bill; which was referred to the Committee on Foreign Affairs and ordered to be printed.

A BILL

To provide for the salaries of a minister and consuls to the Republic of Esthonia.

Be it enacted by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled, That an appropriation be made out of the Treasury of the United States to provide for salaries for a minister and consuls to the Republic of Esthonia, the sum of \$15,000.

AMERICAN FIRMS having a large export trade or wishing to increase their export trade should advertise in

ESTONIA

BECAUSE "Estonia" is sent to Paris, Reval, Stockholm, and most of the principal cities of Europe.

BECAUSE "Estonia" is largely read in Diplomatic, Commercial, Cosmopolitan, and Progressive Circles of Esthonia.

AMERICAN FIRMS wishing to enlarge their Trade with the Republic of Esthonia should advertise in

ESTONIA

BECAUSE the paper circulates in the Leading American Cities among Diplomatic, Wealthy, Commercial, and Progressive People.

The Rates are Low and the Expenditure will be Justified by the Results.

ADVERTISE AND INCREASE YOUR EXPORT TRADE.

EESTI KOOPERATIIVLINE ÜHISUS TALLINNAS

Esthonian Cooperative Wholesale Society at Reval, Esthonia

Cable Address: Estoco Reval

IMPORTS TO ESTHONIA AND RUSSIA

Cotton, Agricultural Implements,

Machinery, Metals, Fertilizers, Oil cakes,

Household Articles, Lubricates, Oils, Chemicals,

Kerosene, Gasolene and staples of every kind.

Cable Proposals desirable.